

бярэзка №1

№ 1/2018(1076)

ISSN 0320-7579

Distinktion*

Аднак такую асаблівасць мае зорнае неба: у кожнага, хто глядзіць на яго, соладка сціскаецца сэрца. Магчыма, мы насамрэч родам адкульсці адтуль?

Барыс Акунін, «Нефрытавы ружанец»

*Distinktion — са шведскай «адрознасць» — тэма нумара.

Пяць падманаў

У кожнага ёсць пяць (а пра кагосьці кажуць, што і ўсе шэсць) пачуццяў, развітых больш ці менш. Мы карыстаемся імі як нечым звычайным. Але існуе ўспрыманне, не падобнае да нашага.

Зрок

Дальтанізм, ці каляровая слепата. Здараецца з-за недахопу «колбачак» — адмысловых нервовых клетак у сятчатцы, якія адказваюць за распазнаванне колераў. Дальтонікі падзяляюцца на дыяраматаў: яны не ўспрымаюць зялёны, чырвоны ці фіялетава, і монахраматаў: яны бачаць свет прыкладна як чорна-белае кіно. Хвароба можа быць як прыроджанай, так і развіцца з розных прычын. Спадчынны дальтанізм маюць прыкладна восем адсоткаў мужчын і ў шаснаццаць разоў менш жанчын. Вось такая калярова-гендарная няроўнасць. Аднак гэта парушэнне не перашкаджала некаторым людзям стаць мастакамі! Напрыклад, Урубелю, Мерыёну ці Рэпіну.

Слых

Самыя сур'ёзныя праблемы ўзнікаюць, калі слых слабы ад нараджэння ці сапсаваўся ў раннім дзяцінстве. Да гэтага можа прывесці цэлы шэраг захворванняў, але мала хто ведае, што парушэнні класіфікуюцца паводле аб'ёму частот (колькасці ваганняў паветра за пэўны абмежак часу), які могуць улавіць органы слыху. Так, з паказчыкам да 250 Герц чалавек увогуле не чуе гукі мовы, да 500 — успрымае толькі нізкія галосныя «о» і «у», да 1000 — галосныя і некаторыя зычныя. Вышэй — чуе добра. Таму, калі слых парушаецца да трохгадовага ўзросту (моўнае развіццё яшчэ не закончылася), то чалавек не зможа навучыцца гаварыць.

Смак

Разладжанні смаку могуць узнікнуць у цяжарных, хворых на дыябет, людзей з нездаровай псіхікай і інш. Можна вылучыць тры віды такіх разладжанняў. Агеўзія: адзін з асноўных — горкі, салодкі, кіслы, салёны — смакаў проста знікае і замест яго не адчуваецца нічога (нібыта замест торціка ў роце вата). Гіпагеўзія — калі успрыманне асобных смакаў аслабленае (задавальненне ад торціка ўжо будзе не тое). Парагеўзія — замест салодкага смака адчуваеш салёны (тут пра задавальненне і гаворкі не ідзе). І фантагеўзія — калі смакавыя рэцэптары стымулююцца без фізічных прычын. З аднаго боку, можна смакаваць віртуальны торцік і не таўсцець. З другога — гэта сведчыць пра сур'ёзны неўроз.

Нюх

І гэта пачуццё можа падманваць. Чалавек замест звыклых пахаў адчувае чужыя, не ўласцівыя сітуацыі (напрыклад, выразны пах гару ў водары апельсіна). Ад розных хвароб нюх можа зрабіцца не толькі слабейшым, але і мацнейшым. І, канечне, можна чуць пах, калі яго крыніцы ўвогуле няма. Торцік? Які торцік? Вам падаецца. Але насамрэч так званыя нюхальныя ілюзіі часцей бываюць непрыемнымі. У некаторых выпадках разам з адхіленнямі ў нюхальнай сферы можа паўстаць і перакручванне смакавых адчуванняў, што яшчэ больш ускладняе ўспрыманне рэальнасці.

Дотык

Тут самыя загадкавыя з'явы звязаны з парогам адчувальнасці да болю. Напрыклад, гіперадчувальнасць некаторых людзей не падмацавана ніякімі анатамічнымі ці фізіялагічнымі прычынамі. Калі любое іншае надзвычай вострае ўспрыманне пачуцця можна лічыць станоўчай асаблівасцю (востры слых, востры нюх — хто б такім не ганарыўся!), то гіперадчувальнасць — сур'ёзная праблема, бо любы кантакт з навакольным светам можа справакаваць непрыемныя адчуванні. Напрыклад, апёк ад цёплай вады. Такім людзям можа быць балюча, нават калі аб'ект не датыкаецца да іх скуры, а знаходзіцца на адлегласці. Здараюцца адхіленні і ў іншы бок, калі боль увогуле не ўспрымаецца. Так можна хадзіць па бітым шкле, разбіваць рукамі цагліны. Але звычайныя побытавыя траўмы ці хваробы, на якія нечулівыя людзі не звяртаюць увагі, могуць прывесці да сур'ёзных праблем са здароўем.

Кацярына Захарэвіч

У абарону мас

Вы таксама заўважылі, што павялічылася колькасць людзей з нестандартна каляровымі (ружовымі, сінімі, зялёнымі і г.д.) валасамі? А разам з ёй — колькасць людзей, якія наракаюць на гэтую тэндэнцыю. Маўляў, пафарбаваць валасы ў зялёны — памкненне выказаць сваю індывідуальнасць. А якая можа быць індывідуальнасць, калі на адзін аўтобус у гадзіну пік тры-чатыры «ні да каго не падобныя» галавы колеру летняй палянкі. І ўвогуле, самаразвіццё, багаты ўнутраны свет і добрыя адзнакі ў школе — вось што ёсць аснова індывідуальнасці.

Чамусьці нас цягне супрацьпастаўляць. Знешняе і ўнутранае, агульнае і індывідуальнае — паняцці, якія зрабілі не тое што антонімамі, а ворагамі. І ўсе ведаюць, што ўнутранае і індывідуальнае — добра, а знешняе і агульнае — кепска. Людзі з «індывідуальнасцю і багатым унутраным светам» павінны выглядаць, як старыя пацёртыя канапы, а калі чалавек імкнецца быць прыгожым і дагледжаным, то ўнутры ён пусты, як ёлачны шарык.

Індывідуальнасць не раўняецца з самотай. Індывідуальнасць — гэта сродак пошуку сярод іншых індывідуальнасцей тых, побач з якімі будзе найбольш камфортна. Уявіце, колькі часу спатрэбіцца, каб знайсці ў незнаёмым асяродку хаця б аднаго чалавека, з кім будзе пра што пагутарыць. І наколькі стане лягчэй, калі пабачыш у кагосьці на запlechніку «вышыстужку», падобную да тваёй, значок з надпісам, які адгукаецца ў табе ці яшчэ які атрыбут «масавай індывідуальнасці»?

Не хачу апраўдваць мас-маркет у бязглуздых яго праўленнях. Любы знешні «код» можа даць збой і не гарантуе абароны ад выпадковасцей. Любая адзнака абранасці можа стаць моднай і масава ўжытай. Але як жа важна часам адчуваць, што ты не адзін нават гіпатэтычна сярод незнаёмых людзей. Ды і ці кепска, калі штосьці робіцца модным? Мода пройдзе, а шчыра зацікаўленыя людзі застануцца.

Наша знешнасць — дакладней, тыя складнікі, на якія мы можам уплываць, — і ёсць мы самі. Мы не выбіраем рост, колер скуры і вачэй, але мы выбіраем вопратку, татуіроўкі, завушніцы. І ў гэтым няма нічога страшнага — штодзень ствараць вобразы, прымерваць на сябе новыя твары, выбіраць найбольш блізкія сённяшняму стану і настрою. Бо быць тым, кім хочацца — значыць, быць сабой.

Толькі маленькая просьба: пераканайцеся, што гэтага хочаце менавіта вы, а не нехта за вас ☺

Хоць месцамі казкі братоў Грым жахлівыя, казачнае жыццё для нас жыццё чароўнае, цудоўнае, шчаслівае. Здзяйсненне ўсіх мар і хэпі-энд. Пра хэпі-энд сёння размаўляць не будзем, як і ўвогуле пра які-небудзь энд. Застанемся з казкамі. Першыя казкі — першыя мары. Прынцы на белых конях, прынцы без коняў, коні. Кожны марыць пра сваё. Між іншым, наконт коней. Які хлопчык ніколі не марыў заскочыць у сядло і гнаць па прэрыях свайго зусім не жалезнага мустанга?

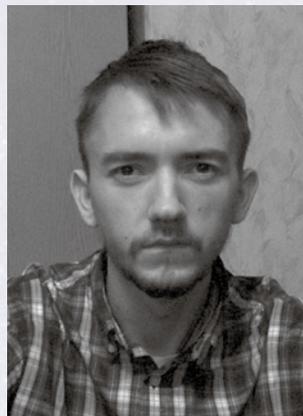
Мары бываюць розныя. Добра гэта ці дрэнна, але так. Ёсць нават пытанне, добрая ці дрэнная гэта з’ява сама па сабе, але няма месца, у мяне невялічкі аб’ём, і так думкі мае будуць скакаць і бегаць, а вы спрабуйце сачыць за імі. На цішыню і спакой прыродных апісанняў Паўстоўскага ці непрыродных адступленняў Гюго не разлічвайце.

Многія людзі мараць на працягу ўсяго жыцця. Пра сям’ю, кар’еру, дом, прынца, прынцэсу, трапіць у тэлевізар, Бразілію, на Луну. Мары дазваляюць уявіць лепшае жыццё. Уявіць сябе цэнтрам Сусвету ці сусветаў. Адкінуць усе гэтыя дробныя праблемы. Забыцца на іх. Каму цікавая двойка па хіміі, калі заўтра ты зробішся супергероем? Як? Цябе ўкусіць радыеактыўная муха (у нас Чарнобыль — нам прасцей), альбо ўдарыць токам (маланка ці провад абарвецца), альбо прыйдзе шэранькі ваўчок (здаецца, гэта з іншага шэрагу казак). Карацей кажучы, ствараем казкі заўтрашняга дня. Такім чынам прыніжаючы дзень сённяшні. Нямоцна, але дастаткова. Чакаючы казак, пазбаўляем казачнасці рэальнасць.

Мары. Часам мары перашкаджаюць мэтанакіраванасці, амбітнасці і проста ісці сваёй дарогай. Здаецца, што не патрэбны нам гэтыя доўгія словы і іх злучэнні, калі ўсё роўна ў Нарнію не патрапіць, і сава не данесла канверт да паштовай скрыні. Ты не чараўнік. Жыццё скончана. Пачынаецца «а раптам»...

Я перабольшваю. Але ў мяне ёсць прычыны. Хачу прапанаваць мару наадварот. Прапаную павярнуць шахматную дошку на сто восемдзесят градусаў. Паглядзець на сябе з іншага боку. З боку сваёй мары.

Уявіце, што вы сон, казка, фантазія. Чыя? Хто марыць быць вамі? Чаму? Як чалавек ці іншая істота бачыць ваша жыццё, калі ваша жыццё — гэта самае неверагоднае шчасце, што ён/яна/яно можа сабе ўявіць? Самае далёкае, чароўнае, ненармальнае, класнае. Паглядзіце на сябе як на супергероя. На сваю школу як на Хогварц. На сваю краіну як на Нарнію. На сваю мову як на эльфійскую. І нават гэты часопіс ператворыцца ў магічны артэфакт у руках галоўнага героя чужых сноў. А гэты тэкст — у заклінанне: прачытаеш яго і запусціш працэс, які ўжо не зможаш супыніць.

Дзмітрый Шулюк

Марыць наадварот

Шмэтэрлінг

Што за заглавак такі дзіўны, спытаеце вы? А вось прыкладна так гучыць «матылёк» па-нямецку. І мова добрая, і словы цікавыя. Але вучаць яе ў нас значна радзей, чым якую англійскую. І што рабіць, калі вам захацелася з гэтай мовай пазнаёміцца, з якога боку ўзяцца? Неблагім выйсьцем будзе звярнуцца ў бібліятэку пры Інстытуце імя Гётэ ў Мінску, у якой ёсць усё неабходнае для навучання. Экскурсію для мяне правяла Таццяна Захарэнка, каардынатар праграм інфармацыйна-бібліятэчнага аддзела.

Сустрэкаюць тут тэхнічнымі навінкамі. Напрыклад, мне паказалі, як можна ў аўтаматычным рэжыме здаць прачытаныя кнігі. Прыкладаеце сваю картку, кладзеце ўвесь стос кніг — і яны імгненна ўлічваюцца камп'ютарам. Больш такой бібліятэчнай сістэмы нідзе ў Беларусі няма. Зразумела, ёсць і паўнаватарская анлайн-бібліятэка, калі ўжывую сюды трапіць не выпадае.

Падлеткам, якія хочуць узяцца за вывучэнне мовы, прапануюць вялікую колькасць падручнікаў, а да іх дыскі з аўдыяматэрыяламі. Яны градуецца па ўзроўнях валодання мовай — ад А1.1 да С1.2. У дадатак ідуць матэрыялы па граматыцы і фанетыцы розных узроўняў. Сабраны матэрыялы розных вядомых выдавецтваў: Klett, Hueber, Langenscheidt і Cornelsen.

Калі падручнікі стамляюць, надыходзіць час адаптаванай літаратуры. Гэта мастацкія творы, напісаныя менавіта для канкрэтнага ўзроўню валодання нямецкай мовай. Калі вы на ёй яшчэ ўвогуле не гаворыце ці вам не хапае слоўнікавага запасу, менавіта такія тэксты вам і патрэбныя.

Асабліва нас цікавіць аддзел дзіцячай і юнацкай літаратуры. Казкі і апавяданні напісаны нескладанай мовай. Вельмі зручна, што тут ёсць кнігі не толькі

на нямецкай, але і двухмоўныя выданні. Гэта значыць, яны маюцца і на мове арыгінала, і ў рускім перакладзе. Можна па-класці на стол адразу дзве кнігі і так пра-вяраць сябе.

Далей надыходзіць час больш склада-най мастацкай літаратуры, якую можна адужаць з узроўня В 1.1 і чытаць, атрым-ліваючы задавальненне (як ад добрага тэксту, так і ад разумнага сябе).

Ёсць у фондзе месца і для нямецкіх часо-пісаў, і некалькі з іх менавіта для падлеткаў. Гэта, напрыклад, штомесячнікі «Stafette» і «Familie und Co».

Калі ўсё яшчэ мала, на базе бібліятэкі працуе «Нямецкі дзіцячы анлайн-універ-сітэт». Гэта платформа з кароткімі відэа-лекцыямі і заданнямі да іх. Лекцыі па-дзелены на тры «факультэты»: «Прырода», «Тэхніка» і «Чалавек». І пабудаваны яны не як нудныя ўрокі, а ў форме адказаў на цікавыя пытанні, кшталту: «Як працуе 3D-прынтар?» ці «Чаму сэрца такой фор-мы?» Новыя словы так засвойваюцца значна лягчэй. Для таго, каб пачаць заняткі, дастаткова прайсці простую рэгістрацыю.

А яшчэ тут ладзяць вялікую колькасць мерапрыемстваў (і ўсе бясплатныя). Можна сустрэцца з аўтарамі любімых кніг, паглядзець фільмы ці, напрыклад, выступы лялечнага тэатра на нямецкай мове, а то і адсвяткаваць Каляды так, як прынята ў Германіі.

І нават калі вы жывяце не ў Мінску, то ёсць магчымасць, што бібліятэка пры-едзе да вас сама! «Дойч-экспрэс», грузаны мастацкай літаратурай і падручнікамі, адзін-два разы на месяц ездзіць у Бабруйск, Баранавічы, Барысаў і Маладзечна.

Спадзяюся, што камусьці не хапала менавіта гэтай інфармацыі, каб усур'ез узяцца за засваенне новай для сябе мовы. Бо чым больш моў вы ведаеце, тым больш ў перспектыве магчымасцей для добрай працы, цікавых падарожжаў і са-праўдных сяброўстваў.

Мікалай Ізайтка

Падарожжа па кітайскай кінематаграфіі

Маё знаёмства з кітайскай культурай пачалося ў дзяцінстве, калі па тэлевізары паказвалі мультфільм, галоўным персанажам якога была малпа. Назву я не запомніла, а вобраз малпы заінтрыгаваў. Тады было дзіўна ўсведамляць, што, аказваецца, малпа можа лётаць у небе. Прайшло шмат гадоў, і я даведалася: гэта была кітайская малпа, але незвычайная, — цар малп Сунь Укун, любімы герой мясцовых легенд і казак. Малпа, якая лётае ў небе, выклікала пытанне: «Чаму ў іх [кітайцаў] усё так дзіўна?»

Я люблю кіно, і да 2013 года глядзела больш галівудскую класіку, рэдка выбірала для прагляду азіяцкія фільмы (пераважна стужкі сучаснага ганконгскага рэжысёра Джоні То). Аднойчы калега загадаў мне кіназагадку — адгадаць фільм паводле апісання сюжэта. У яго апісанні фігуравалі кітайскія персанажы. Але нават дзякуючы падказкам я не магла суаднесці апісанне сюжэта з вядомымі мне фільмамі з удзелам кітайскіх акцёраў. Загадка была пра фільм «Выбары» Джоні То. «Але ў фільме Джоні То задзейнічаны ганконгцы», — здзівілася я. На што калега адказаў: «Хіба ганконгцы не кітайцы?» «Дзіўна, — падумалася мне. — Чаму мы гаворым пра адзін фільм, але называем акцёраў то кітайцамі, то ганконгцамі?» Гэта цяпер я ведаю, што кітайскую кінематаграфію прынята дзяліць на кінематаграфію кантынентальнага Кітая, Ганконга і Тайваня.

У 2013 годзе па працы я прыехала ў Кітай. Падчас камандзіроўкі, якая доўжылася два гады, адбылося маё знаёмства з кітайскім кінематографам. З самага пачатку я вырашыла, што буду глядзець кітайскія фільмы і імкнуцца як мага менш іх судзіць — выносіць ім строгі прысуд. Часта ў публікацыях, прысвечаных кітайскаму кіно, у каментарых у інтэрнэце чытала пра тое, што кітайцы дзіўныя і фільмы ў іх дзіўныя, незразумелыя. Тады, у самым пачатку свайго падарожжа па кітайскім

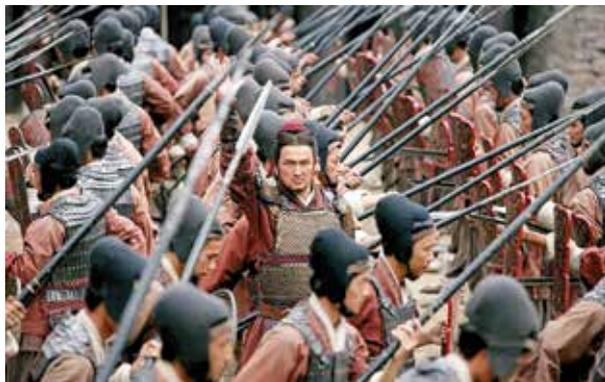
кінематографі, я пыталася ў сябе: «Як я магу судзіць, калі не разумею?»

Растворачу на прыкладзе кінацытат. Айчыныя кінагледачы сярод любімых кінацытат называюць «Элементарна, Ватсан» («Шэрлак Холмс і доктар Ватсан»), «Да будзе з табою сіла («Зорныя войны»), «Я падумаю пра гэта заўтра («Знесеныя ветрам»). Сярод кітайскіх кінагледачоў таксама было праведзена апытанне, і лепшай кінацытатай быў абраны дыялог з фільма Вонг Карвая «Дзікія дні» («Ah fei zing zuun» (1990)): «— Я чуў, што ёсць птушка без ног. Яна можа толькі лётаць. Калі яна стамляецца, яна спіць на ветры. Гэтая птушка можа сесці на зямлю толькі адзін раз. Калі яна памірае... » Гэты дыялог нагадвае верш. Думаю, што розніца ў выбары кінацытат відавочная.

Кітайскі кінематограф — частка кітайскай культуры, і без разумення светапогляду, жыццёвай філасофіі кітайцаў складана правільна ацаніць іх фільмы. Перш чым вырашыць, з чаго пачынаць знаёмства, важна вызначыць сваё стаўленне да кітайскай культуры ў цэлым. Адказы на свае пытанні я знайшла ў працах акадэміка Васіля Міхайлавіча Аляксеева (1881—1951), які прысвяціў сваё жыццё адкрыццю Кітая еўрапейскім, у першую чаргу рускамоўным, чытачам (усяго акадэмік пераклаў каля тысячы кітайскіх класічных твораў больш за 230 аўтараў).

Перасцерагаючы супраць паспешных высноў пра «загадкаваць кітайскай душы», Аляксееў любіў спасылацца на словы французскага пісьменніка Фрэдэрыка Брунецэра: «Крытыка пачынаецца толькі з таго моманту, калі мы зразумеем тое, чаго зусім не любім». Значыць, спачатку трэба зразумець і толькі потым крытыкаваць. Як зразумець тое, што не любім? Акадэмік Аляксееў заўсёды бачыў прычыну неразумення ў недастатковасці сваіх ведаў, а не ў тым, што і зразумець няма чаго. Бывае так, што чалавек адкідае як не вартае ўвагі тое, што ён не разумее. У крывым люстэрку абывацельскіх меркаванняў пра Кітай усё незразумелае часта называецца «мудрагелістай кітайшчынай». Неразуменне ўзнікае з усялякай недакладна ці не да канца зразумелай з'явы кітайскага жыцця, кітайскага тэксту, слова, кінакадра, жэста, манеры акцёрскай гульні.

Ці ёсць нейкія агульныя правілы, як глядзець кітайскія фільмы? Такія правілы ёсць. Глядзець без пыхі, без асуджэння, з адкрытым сэрцам. Не разабраўшыся ў гэтых правілах, лёгка трапіць у пастку неразумення іншай культуры.

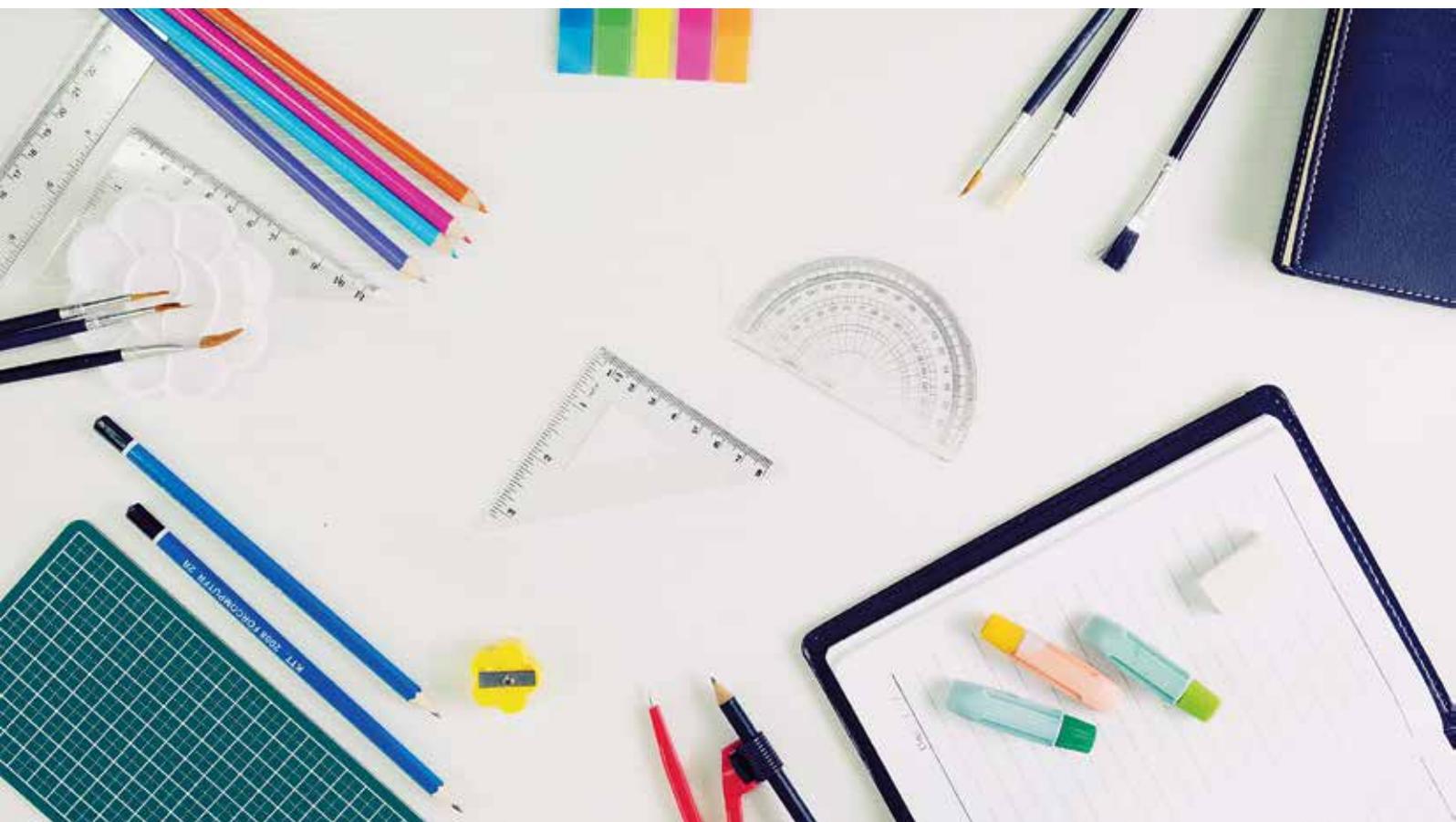
Каб пераадолець такое стаўленне да кітайскай культуры, Аляксеў выхаваў у сябе ўменне глядзець на ўсё і на сябе самога — з кітайскага боку. «Не тое важна, што мы бачым, а тое, што бачыць кітаец». Ён адвучыўся думаць пра Кітай як пра «мудрагелісты» і «непаўнавартасны». «Непаўнавартасны» — гэта слова патрабуе асобнага тлумачэння. «У чым справа? — задаецца пытаннем Аляксеў. — Мы лічым сябе абсалютнай меркай рэчаў, мы думаем, што мы сусветныя, а на самрэч мы — толькі ўмоўныя і нічога больш. Свае ўмоўнасці мы не заўважаем, бо выраслі ў іх». Аляксеў пісаў, што «наша меркаванне пачнецца толькі з таго моманту, калі мы зразумеем нарэшце, чаму кітаец атрымлівае асалоду там, дзе мы бываем толькі агаломшаныя». Без разумення не атрымаецца дасягнуць таго, да чаго заклікаў сваіх вучняў К. Станіслаўскі, калі «паступова складанае стане зразумелым, а зразумелае — прыгожым».

На жаль, часта за меркаваннямі пра дзівацтвы кітайскай культуры хаваецца пыха заходняга чалавека, з пазіцыі якога нееўрапейскія культуры бачацца непаўнавартаснымі.

Удумліва глядзець кітайскія фільмы — гэта заўсёды практыкаванне на разуменне іншай культуры. Безумоўна, як і ў любой кінематаграфіі, у кітайскай ёсць фільмы, вартыя ўвагі глядачоў усяго свету, якія складаюць залаты фонд кітайскага кіно. Можна ўгадаць кінастужкі «Вясна ў маленькім горадзе» (Xiao cheng zhi chun, рэжысёр Фэй Му, 1948), «Запалі чырвоны ліхтар» (Da hong deng long gao guo, рэжысёр Чжан Імоў, 1991), «Бывай, мая наложніца» (Ba wang bie ji, рэжысёр Чэнь Кайгэ, 1993), «Чунгкінгскі экспрэс» (Chung Hing sam lam, рэжысёр Вонг Карвай, 1994), «Тыгр, які крадзецца, дракон, які стаіўся» (Wo hu sang long, рэжысёр Энг Лі, 2000).

Кітайцы любяць і добра ведаюць сваю гісторыю, таму не дзіва, што фільмы на гістарычную тэматыку займаюць у кітайскай кінематаграфіі адно з вядучых месцаў. «Герой» (Ying xiong, рэжысёр Чжан Імоў, 2002), «Бітва ў чырвонай скалы» (Chibi, рэжысёр Джон Ву, 2008), «Калі ўспамінаць 1942» (Yi jiu si er, рэжысёр Фэн Сяоган, 2012) — прыклад фільмаў, якія патрабуюць ад заходняга глядача папярэдняга ўдумлівага знаёмства з вехамі кітайскай гісторыі. Як сказаў бы Аляксеў, «начытанасць павінна папярэднячаць вопыту, у тым ліку і падарожжю». Падарожжа па кітайскім кінематографе абяцае быць цікавым для таго, хто да яго сапраўды гатовы. У добры шлях!

Дар'я Гіргель

Свет па той бок люстра

У настаўніцкай мінскай гімназіі № 23 паміж сабой вядуць гутарку Наталля Віктараўна Няборская — настаўніца пачатковых класаў, Алена Лявонцеўна Мічэль — настаўніца беларускай мовы і літаратуры і Алег Георгіевіч Пракопчык — настаўнік рускай мовы і літаратуры. Яны абмяркоўваюць, як могуць здзіўляць дзеці з незвычайным поглядам на свет.

Н. В.: Заўсёды вабяць да сябе дзеці, якім цікава ўсё і адразу, якім проста не хапае таго, што дае школьная праграма. Яны ў самым звычайным бачаць незвычайнае, а з не звязаных паміж сабой выпадкаў могуць вывесці нечаканую заканамернасць. Ім хочацца ствараць, — і гэта цудоўна. Апошнім часам я бачу ўсё больш такіх дзяцей, якія глядзяць на свет крыху інакш, чым астатнія. Яны відавочна вылучаюцца.

А. Л.: Яны, канешне, будуць вылучацца, але галоўнае, каб добра, бо бывае, што вучань сам адчувае сваю асаблівасць і гэтым удала карыстаецца, час ад часу і выхваляецца. Такіх трэба трымаць бліжэй да зямлі, пры неабходнасці прыструньваць, каб у аднагодкаў не было лішніх нагод для канфліктаў з імі. Але асяроддзе такіх дзяцей часцей паважае і апякуецца імі. Ды і сама цалкам захапляюся гэтымі дзеткамі, калі працую з імі. Напрыклад, здаралася, калі хлопчык раскаваў мне верш, відавочна чытаючы з паперы, але на ёй не было напісана ніводнага слова.

Замест іх былі лічбы. Ці не захапляе? Відаць, у чалавека матэматычны склад розуму. Ці ў іншым класе дзяўчынка вучыла верш па малюнках. Кожнае слова малявала, як маленькую ілюстрацыю, і за-вучвала. І нават калі падгля-дзіць, ні слова не скажаш, бо не чытае.

А. Г.: Але і працаваць з такі-мі вучнямі неверагодна цяж-ка, бо у іх круггляд і шырэй-шы, і глыбейшы, і пытанні яны ўмеюць задаваць вельмі нязручныя, а ты як настаўнік не павінен страціць павагу да сябе. Таму і падрыхтоўка да такіх заняткаў больш раз-настайная, паглыбленая, каб раптам не апынуцца ў няём-кім становішчы, бо мне пада-

ецца, настаўнік павінен трымаць марку. Але працаваць з імі адно задавальненне. У іх гараць вочы ад неўтаймаванасці і жадання штосьці даведацца.

А. Л.: На ўсе пытанні за ўрок, бывае, і не адкажаш, таму вельмі дапамагаюць ў гэтым выпадку пазакласныя мерапрыемствы і дамашнія заданні творчага ха-рактару. Напрыклад, напісаць верш, апавяданне ці казку, намалюваць ілюстра-цыю. Іх гэта зацікаўлівае яшчэ больш, выклікае натуральнае жаданне ствараць, што асабліва бачна ў малодшых класах. У старэйшых вучні могуць напісаць даследчую працу. І яна дапамагае набыць многія якасці, якія пасля спатрэбяцца і ў дарослым жыцці. Праз яе чалавек можа даведацца тое, што цікава менавіта яму, і ад гэтага застаецца вялікі след, бо вучань атрымлівае ад сваёй працы задавальненне. А калі праца яшчэ і па-беларуску, то расце і любоў да роднай мовы.

Н. В.: Так, такіх дзяцей часцей заўважаеш адразу з пачатковай школы: яны ў ад-ным слове могуць знайсці дзясяткі іншых, а са знойдзеных яшчэ і казку скласці. Так, з простымі, яшчэ дзіцячымі сюжэтамі, але па-свойму цікавую і незвычайную. У нас такому развіццю спрыяюць і настаўнікі. Для вучняў мы рабілі кніжку-ма-ляванку з іх уласнымі творамі. Напрыклад, прапаноўвалі ім пісаць вершы пра маму і пра поры года, а пасля з гэтага атрымалася кніжачка. Канешне, іх гэта пад-штурхоўвае да яшчэ большага удасканалвання.

А. Г.: У такіх дзяцей і сам шмат чаму вучышся, бо бачыць свет інакш не кожнаму дадзена, але ў нас ёсць магчымасць паспрабаваць зразумець свет гэтых дзяцей і бачанне яго імі.

Гісторыя аднаго знаёмства

Выпадкова ў даволі сталым узросце мне давялося пазнаёміцца з творамі японскай літаратуры. Уражанне было незвычайнае. І сёння мне хочацца падзяліцца сваімі пачуццямі з тымі, хто адкрывае для сябе цудоўнае, таямнічае, іншае.

Ясунары Кавабата — адзін з найбуйнейшых японскіх пісьменнікаў XX стагоддзя. Аўтар атрымаў Нобелеўскую прэмію у 1968 годзе «за пісьменніцкае майстэрства, якое выяўляе сутнасць японскага складу думак».

Творчы метады пісьменніка грунтуецца на будысцкай філасофіі дзэн: праўдзівая рэальнасць не падзяляецца на часткі, існуе нешта адзінае, непадзельнае, і таму яно не паддаецца аналітычнаму метаду вывучэння.

Першы літаратурны поспех пачаткоўцу прынесла апавесць «Танцорка з Ідзу», створаная ў 1925 годзе. Менавіта пра гэты твор буду гаварыць і я. Герой, блізкі аўтару, робіць такое прызнанне: «У свае дваццаць гадоў я ўчыніў над сабой бязлітасны аналіз і прыйшоў да высновы, што духоўна ўшчэнт скалечаны сіроцтвам. І не ў сілах перамагчы нуду распачы, адправіўся

«У свае дваццаць гадоў я ўчыніў над сабой бязлітасны аналіз і прыйшоў да высновы, што духоўна ўшчэнт скалечаны сіроцтвам. І не ў сілах перамагчы нуду распачы, адправіўся падарожнічаць па Ідзу. Вось чаму я быў так невымоўна шчаслівы!»

падарожніцаць па Ідзу. Вось чаму я быў так невымоўна шчаслівы!» Шчаслівы ад сустрэч з новымі людзьмі, ад «пагоні» за танцоркай («толькі тады я ўпершыню па-сапраўднаму адчуў захапленне вандроўкай»), ад магчымасці выслухаць і дапамагчы таму, каму гэта трэба, ад кахання, якое зараджалася ў змучаным адзінотай сэрцы і ад магчымасці загаіць сваю параненую душу.

Адносна назвы аповесці можна выказаць здагадку, што тэкст прысвечаны танцорцы, але, на мой погляд, гэта павярхоўнае меркаванне. Хутчэй за ўсё, аўтар хацеў праз выяву юнай гераіні паказаць нам таямнічае, адметнае характэрнае ўнутранага свету японскай дзяўчынкі («Вялікія чорныя вочы танцоркі, што ззялі дзіўным бляскам, былі яе галоўным зачараваннем. Лініі павекаў здаваліся невыказна выдатнымі. Яна смяялася, як кветка. Смяялася, як кветка, — гэта сапраўды так») і японцаў у цэлым; паказаць, што багацце ўнутранага свету залежыць не ад жыццёвых акалічнасцей, а ад асаблівай гармоніі, спасцігнуць якую дадзена далёка не кожнаму.

«Сузіранне характэрнага, — сказаў пісьменнік, атрымліваючы Нобелеўскую прэмію, — абуджае наймацнейшае пачуццё спачування і любові, і тады слова «чалавек» гучыць як слова «сябар».

У творы мы бачым пэўны падтэкст у словах, жэстах, учынках герані: яна сімпатызуе студэнту, але стрымана, і заслугоўвае павагу сваімі дзеяннямі; яна юная і самотная, але нічым не выказвае самоты; яна вымушана туляцца па краіне, начаваць, дзе дзевяцецца, рабіць цяжкія пераходы, але свеціцца ўпэўненасцю, сілай, верай, надзеяй і каханнем.

Ёсць і эфект нечаканасці ў развязцы гісторыі. Фінал абсалютна не ўласцівы рускай і еўрапейскай літаратуры: закаханы малады чалавек развітваецца з дзяўчынай, хутчэй за ўсё, назаўжды, і пры гэтым ён ганарыцца тым, што можа дапамагчы самотнай беднай старой з маленькімі дзецьмі, і не хавае слёз замілавання, засынаючы каля спалоханага хлопчыка, які даверліва прытуліўся, мерна гайдаючыся на палубе парахода. Парахода, што нясе студэнта-вандроўніка ўсё далей і далей ад танцоркі: «У мяне было такое адчуванне, быццам маленькая танцорка засталася недзе ў далёкім мінулым».

У гэтым творы ёсць дэталі, якія выступаюць у ролі знакаў культуры. Чайны домік, які наведвае вандроўнік падчас прыпынку, магчымасць любавання з адкрытых пакояў, выкарыстанне бамбуку — любімага японцамі стварэння прыроды — у якасці кія падчас працяглага і цяжкага ўздыму. Некалькі разоў звяртаецца ўвага на вельмі нізкае становішча японскіх жанчын адносна мужчын («Паспытайце хоць крыху. Праўда, мы, жанчыны, апускалі туды свае палачкі, пасля нас страва нячыстая, але нічога, дзеля смеху можна»).

Гэты твор — выдатны экскурс у прынцыпы японскай эстэтыкі, эстэтыкі вольнага любавання.

Культура Японіі ў прыватнасці і Усходу ўвогуле прынцыпова адрозніваецца ад нашай: розныя вераванні, менталітэт, традыцыі і, зразумела, гісторыя. Прастата гаворкі аўтара і спакойны тэмп аповеду зачароўваюць. Жыццё ў гэтай кнізе цяжэ мерна, ніхто нікуды не спяшаецца, нібы ў сутках куды больш за дваццаць чатыры гадзіны.

Літаратура як мастацтва слова заўсёды адпавядала патрабаванням часу, патрэбам чытача, узмацняючы яго ўнутраны свет, узбагачаючы, фарміруючы погляды і жыццёвую пазіцыю. І кожны аўтар, адлюстроўваючы сваё бачанне праблемы, імкнуўся адпавядаць гэтым патрабаванням. І як мне здаецца, «Танцорка з Ідзу» поўнаасцю суадносіцца з агучанымі пазіцыямі. Твор прываблівае і асобаю аўтара (за проста цікавыя творы Нобелеўскую прэмію не прысуджаюць), і лёгкасцю аповеду: немудрагелісты, на першы погляд, сюжэт інтрыгаваў, я ішла за героямі, спадзеючыся на шчаслівы фінал.

Юная танцорка адчувае сімпатыю да вандроўнага студэнта, але іх дарогі разыходзяцца. Аднак, нягледзячы на расстанне, герой усведамляе сябе шчаслівым чалавекам, таму што для яго каханне, у першую чаргу, шлях да людзей: «Заўтра раніцай я праводжу бабульку на вакзал Уэна і куплю ёй квіток да Міта. Гэта само сабой. Усё, адчуваў я, зліваецца разам».

Любоў Азарка,
настаўніца рускай мовы і літаратуры,
ДУА «Сярэдняя школа № 1 г. Нясвіжа»

Мангольскі трансгуманізм

Каб дагадзіць непераборліваму гульцу, студыі ідуць па шляху не самага лепшага боку глабалізацыі — уніфікацыі. Усё часцей мы бачым аднатыпныя прадукты, якія адрозніваюцца хіба што якасцю графікі. І гэта не робіць іх дурнымі, нецікавымі гульнямі, не. Але з гэтай аднастайнасцю звыкаешся, і ў выніку — яна надакучвае. Хочацца чаго-небудзь гэтакага. Адрознага. Напрыклад, трансгуманістычнай Манголіі.

Cradle — навукова-фантастычны квэст, распрацаваны ў 2015 годзе кіеўскай студыяй Flying Safe for Semianimals. Мы прачынаемся ў захламанай, але ўтульнай юрце пасля няўдачнага «трансфера» — пераносу свядомасці ў металічнае цела. Прачынаемся без ніводнай ідэі, як нас завуць і колькі часу прайшло. На календары — 2076 год, за юртай — бясконцы стэп. Што гэта за дзяўчына на сталі і для чаго у яе лічба на грудзях? Што тут увогуле адбылося — ці адбываецца? І чаму пасярод стэпу стаіць закінуты дзівосны парк атракцыёнаў пад назвай «Сад Гербер»?

Найвялікшая асалода ад Cradle — у па-ступовым звязванні частак «пазла», у спробе зразумець свет гульні. Усё пачынаецца з класічнага «не ведаю, хто я ці чаму я» і размытай мяжы паміж старым складам жыцця і новай формай існавання. Амаль адразу ўсё становіцца дзіўным. І яшчэ больш дзіўным.

Ніколі не ведаеш, дзе складаная фантастычная гісторыя заканчваецца і пачынаецца паэтычная прытча. Візуальны стыль гульні, у якім рэалістычнае, дэталёвае асяроддзе спалучаецца з маляўнічым, быццам бы млечным небам, зачароўвае стэпавымі пейзажамі і закалыхвае гульца падчас блуканняў па прасторах. А блукаць важна: у адносна невялікай Cradle нататак, газет, плакатаў і дыялогаў столькі, што хапіла б на дзве паўнавартасныя гульні. Без іх нельга зразумець сюжэт цалкам. Асноўныя лакацыі дзве, але кавалачкі гісторыі раскіданы па ўсім стэпе. Значную колькасць іх не знойдзеш, калі не ведаеш, дзе шукаць. Ды што там — калі не ведаеш, што ёсць што шукаць. Галоўная падказка для сумленнага гульца — «дасягненні» ў Steam, ды й тыя не надта дапамогуць у пошуку шэрых лістоў сярод шэрай травы.

Такі відавочны геймдызайнавы недахоп плюс нудныя міні-гульні з кубамі і доўгая хадзьба туды-сюды твор не ўпрыгожваюць. Але ўнікальны сэтінг і з любоўю распрацаваны свет чапляюць розум. Ну калі яшчэ вы пагуляеце ў трансгуманістычную Манголію будучыні? Дзе старыя жоўта-чырвоныя трамваі лётаюць, з чалавечых эмоцый лекі вырабляюць, у прыручанага беркута дзірка ў грудзях, а ў дзірцы — кветка?..

Сіла Cradle — у яе светабудове, схаванай за асабістай гісторыяй. Герояў тут няма, але суперажываць не атрымліваецца: яны не раскрыты як жывыя пульсуючыя людзі (і плоская нейтральная агучка энергіі не дадае). Але яны, цікавыя ў кантэксте цені магчымых персанажаў, — шрубкі, і яны круцяцца.

А гулец тым часам зачытваецца артыкулам пра «нейракапіраванне» ў чарговай газетнай выразцы, якую хтосьці калісьці невядома навошта схавалі пад умывальнік.

Валерыя Дзяткова

Пра камбэк

Для заўзятара мінскага «Дынама» «Мінск-Арэна» амаль што другі дом. Гэта я добра памятаю з таго часу, калі моцна захаплялася спартыўнымі гульнямі: глядзела футбол і хакей, нярэдка ездзіла на матчы. Але так здарылася, што мінулы сезон КХЛ зусім прайшоў міма мяне. Хадзіць на гульні не было магчымасці, ды і ўвогуле да спорту неяк астыла. Як гэта бывае з тымі людзьмі, якіх нескладана захапіць чымсьці новым: з'яўляюцца іншыя інтарэсы, што займаюць усе думкі і ўвесь вольны час.

Ад «заўзятарскага» перыяду жыцця засталіся прыяцелі і сябры, якія зрэдку паведамляюць пра падзеі ў хакейным і футбольным свеце, ды на тэлефоне дадатак з абвесткамі аб матчах і галоўных навінах. І вось падчас размовы з сябрам высветлілася, што на тыдні «Дынама» гуляе дамашнія матчы, на якія я магу трапіць. Вырашылі пайсці на гульню з «Металургам».

Стадыёны і спартыўныя арэны маюць асаблівую атмасферу: якім бы ні быў перапынак паміж наведваннем матчаў, калі прыходзіш туды, імпэт нязменна вяртаецца. Часам людзі, што ніколі не цікавіліся спортам, прыходзячы на трыбуны, з энтузіязмам заўзеюць за каманду. Калі правесці апытанне сярод фанатаў, як яны захапіліся сваёй любімай гульні, — вядома, знойдзеце і тых, якія адкажуць, што пачалося ўсё з паходу на матч з бацькамі або з сябрамі.

З улікам не самага моцнага старту «Дынама» ў сезоне я была гатова да любога фіналу. Не магу аднесці сябе да тых заўзятараў, якія перастаюць падтрымліваць каманду ў перыяды няўдач. Калі быў моцны інтарэс, хадзіла на матчы і падчас «чорных палосак» у жыцці каманды. Але як гэта бывае: спадзяешся на перамогу заўсёды, але рыхтуешся да любога раскладу. Таму завышаных чаканняў не было. Але было цікава: ці прачнецца ўва мне той заўзятарскі запал, з якім я хадзіла на гэтыя трыбуны два гады таму?

Дзякуючы атмасферы на арэне энтузіязм чакаць сябе не прымусіў. Але першыя два перыяды выглядалі даволі безнадзейнымі — тое «горшае», да якога звычайна рыхтуешся. Дынамаўцы «ляцелі» 0:3, і, здавалася, выправіць сітуацыю зможа толькі цуд.

Але спорт на цуды багаты. І ў трэцім перыядзе «Дынама» спачатку зраўнавала лік — 3:3, менавіта такое і завецца «камбэкам», — а потым забіла чацвёртую шайбу ў вароты «Металурга». Эмоцыі, з якімі мы сачылі за падзеямі, перадаць немагчыма — можна толькі перажыць. Канец матча людзі глядзелі стоячы. І вось апошнія секунды — здаецца, лепей фіналу і не прыдумаеш, але мінская каманда забівае пяты гол за адзін перыяд і перамагае з лікам 5:3!

І я б сапраўды хацела, каб гэты камбэк стаў прычынай майго камбэку ў хакейныя заўзятары. А ці я ўвогуле сыходзіла? Здаецца, калі становішся аматарам такой захапляльнай гульні, як хакей, то гэта назаўсёды.

Алена Марціновіч

Надзея Ясмінска

З каралём ці без караля: формы ўлады ў фэнтэзі

У фэнтэзійных кнігах, фільмах ці нават камп'ютарных гульнях словы «дзяржава» і «каралеўства» амаль сінонімы. Не дзіва: калі мы кажам пра выдумананага ўладара, то амаль заўсёды ўяўляем караля. І часцяком гэты кароль мае неабмежаваную ўладу — то бок, гаворка ідзе пра абсалютную манархію. Але насамрэч гісторыя паказвае, што манархія — далёка не адзіная форма ўлады ў Старажытным свеце і Сярэднявеччы. У дадзеным артыкуле разглядаюцца і іншыя палітычныя сістэмы, якія могуць натхніць не толькі пачынаючых, але і даведчаных пісьменнікаў.

«У асобе караля ўвасабляецца дзяржава», — так казаў англійскі філосаф Томас Гобс. Для аўтараў, якія працуюць ці збіраюцца працаваць у жанры фэнтэзі, гэтая фраза можа мець такое значэнне: пры стварэнні ўласнага свету варта прадумаць, хто кіруе краінай, — і астатнія кавалачкі мазаікі падбіраюцца даволі лёгка. Выберыце прыдатную форму ўлады — і перад вамі класічнае каралеўства, пірацкае марское валадарства альбо зямля суровых і нешматслоўных ваяроў. Розныя палітычныя парадкі могуць існаваць побач у адзін перыяд часу: пра гэта сведчыць сама гісторыя. Так, у антычным свеце ў Афінах была дэмакратыя, у Спарце — дыярыя (два цары) з элементамі герантакратыі (улады старэйшых), у Фівах — алігархія, у Персіі — імперыя, а ў Егіпце — царства.

Калі вы абіраеце **манархію**, важна помніць: яна не заўжды павінна быць **абсалютнай**. Больш за тое, для еўрапейскага Сярэднявечча (а менавіта на ім

грунтуецца звыклае нам фэнтэзі) неабмежаваная ўлада караля была выключэннем — абсалютызм усталяваўся пазней, у Новы час. Да гэтага часу панаванне манарха абмяжоўвалі многія фактары. Узяць хаця б самакіраванне федалаў-землеўласнікаў, у якіх быў свой суд, паліцыя, войска і нават зборшчыкі падаткаў. Нярэдка такія землеўладальнікі станавіліся багацейшымі і магутнейшымі за афіцыйную ўладу, так што калі кароль хацеў пачаць вайну альбо пабудаваць крэпасць, яму даводзілася займаць у федалаў войска і грошы.

Больш тыповай формай кіравання для Сярэдніх вякоў з'яўляецца **саслоўна-прадстаўнічая манархія**. Вярхоўны правіцель падзяляе ўладу з прадстаўнікамі грамадства. Звычайна пры гэтым ствараецца дарадчы орган з «пасланнікаў» ад найболей уплывовых сацыяльных груп — купцоў, рамеснікаў, духавенства і г. д. У Рэчы Паспалітай гэта быў Сойм, у Рускім царстве — Земскі сабор, а ў Англііскім каралеўстве — парламент.

Форма праўлення, пры якой улада належыць шляхце, называецца **арыстакратыяй**. Яна ўжо знаёмая нам з фільмаў, мастацкай і навучальнай літаратуры. Настолькі знаёмая, што многія аўтары ствараюць шляхетныя сем'і літаральна з паветра, не задумваючыся аб тым, чаму менавіта гэтыя людзі лічацца вышэйшымі і лепшымі. Адгаворка пра прадстаўнікоў старадаўняга роду вельмі павярхоўная, бо прапрадзядуля якога-небудзь лорда з'яўляецца такім жа старажытным, як і продак беднага селяніна таго ж калена. Письменніку фэнтэзі варта разумець, што ён не проста стварае свет, але і вяршыць там гісторыю. І абгрунтаванне шляхетнасці арыстакратаў дазволіць узбагаціць сюжэт, развіць сімваліку (сцягі, гербы, пячаткі) і сфарміраваць характары пэўных персанажаў.

Сапраўды, як шляхта становіцца шляхтай? У розных грамадствах могуць быць розныя прычыны фарміравання эліты: багацце, ваенныя подзвігі, гісторыі і традыцыі, магічнае і медычнае майстэрства, веды рэлігійных абрадаў і містэрый, меркаваныя крыўныя сувязі з багамі ці рэальнае сваяцтва з царом. Напрыклад, рымскія патрыцыі — гэта прадстаўнікі самага першага насельніцтва будучай імперыі. Кожны з жыхароў яшчэ невялікага Рыма стаў заснавальнікам роду, і яго нашчадкі насілі радавое імя. З часам яны ператварыліся ў прывілеяванае саслоўе і сталі называцца патрыцыямі.

Калі арыстакратыя як форма кіравання звычайна не выклікае пытанняў, то ў выпадку з **алігархіяй** усё складаней. Шмат хто памылкова называе алігархію ўладай багатых. Вінаватым з'яўляецца сучаснае тлумачэнне гэтага слова: алігархамі цяпер называюць людзей з вялікімі грошамі. Але насамрэч алігархія — гэта ўлада нешматлікіх, і тут узнікае бязмежны прастор для ўяўлення пісьменніка фэнтэзі. Хто такія гэтыя ешматлікія? Чараўнікі, жрацы,

нашчадкі старажытнага караля? Выхадцы з-за мора, прадстаўнікі іншай расы? Людзі, якія ўмеюць утаймоўваць агонь або валодаюць таемнымі ведамі? Як можна заўважыць, такая форма кіравання вельмі цікавая ў выдуманых светах, і большасць аўтараў несправядліва абыходзіць яе бокам.

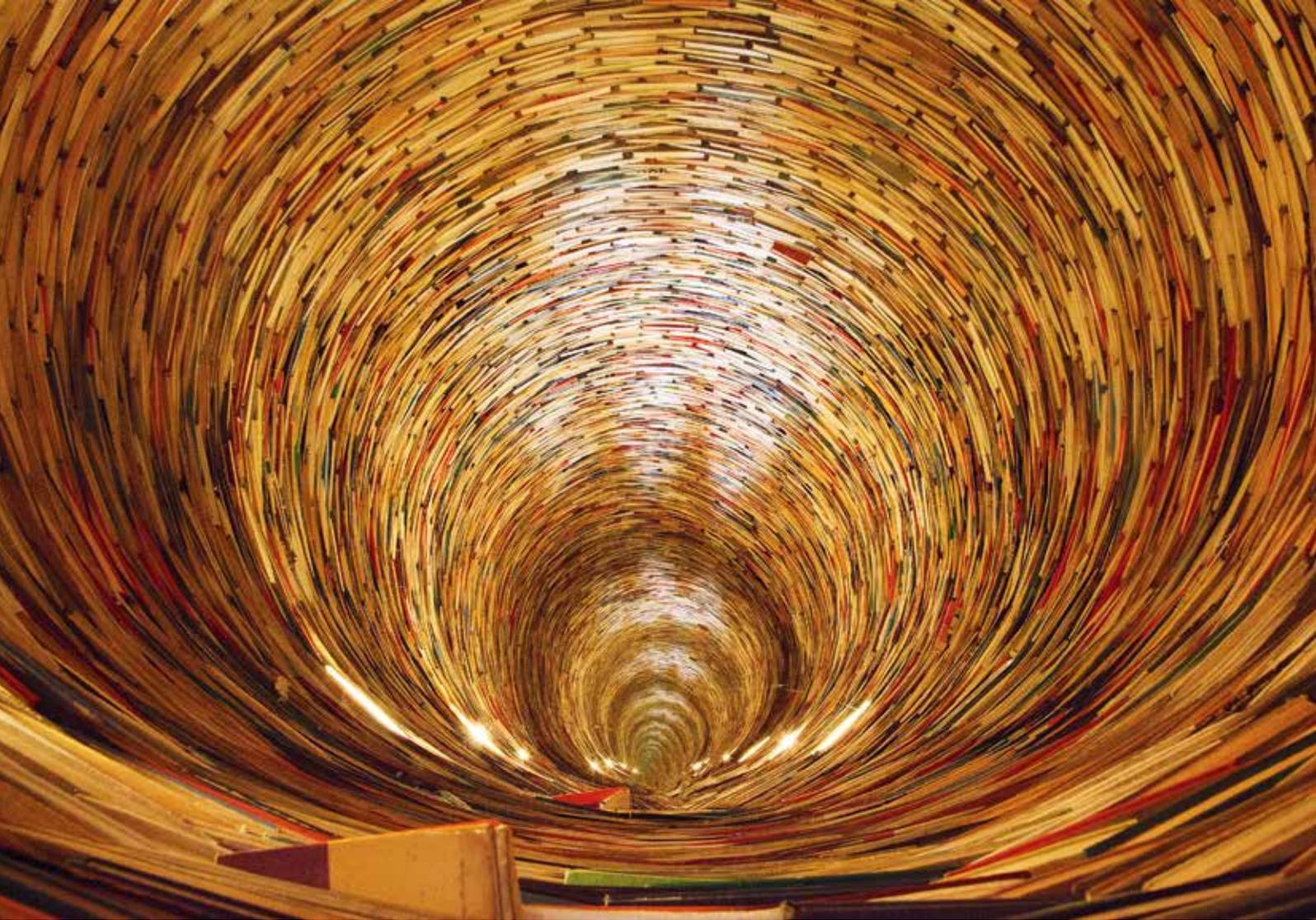
Даволі часта ў кнігах і фільмах фігуруе савет старэйшын. Такая форма ўлады называецца **герантакратыяй**. Яе галоўны прынцып можна сфармуляваць так: хто даўжэй жыве — той разумнейшы, а хто разумнейшы — той і кіруе. Калі звярнуцца да нашай гісторыі, то старэйшынам, як ужо гаварылася раней, належала ўлада ў антычнай Спарце і ў некаторых народаў Каўказа. Сёння да дзяржаў з герантакратыяй можна аднесці Ватыкан.

Пісьменнікі і рэжысёры нярэдка выстаўляюць герантакратаў у негатыўным святле: уладары паказваюцца як кансерватары, часам паўвар'яты, што трымаюцца за мінулае і супраціваюцца зменам. Але ў фэнтэзі магчымая зусім іншая карціна. Па-першае, даўгавечнікі сапраўды могуць аказацца самымі разумнымі і карыснымі людзьмі, калі ў іх свеце існуюць невычэрпныя веды, напрыклад, спасціжэнне магіі. У такім разе, чым даўжэй чалавек асвойвае нейкую навуку, тым лепей у ёй разбіраецца і тым магутнейшым становіцца. А па-другое, у чароўных сусветах шаноўны век не заўжды азначае лядашчасць цела і млявасць розуму. Напрыклад, прыга-

жуня Галадрыэль з «Уладара пярсцёнкаў» Джона Р. Р. Толкіна была найстарэйшай з эльфаў Міжзем'я: падчас Вайны Пярсцёнка ёй было больш за восем тысяч гадоў. Так што з некаторай доляй гумару можна сказаць, што формай улады ў Ларыэне з'яўлялася герантакратыя.

Калі ў вашым свеце добра прапісаны рэлігійны складнік, то лагічнай формай улады можа стаць **тэакратыя** — палітычная сістэма, пры якой улада знаходзіцца ў руках духавенства. Тады або сам уладар — вярхоўны жрэц (як гэта было ў Тыбеце, калі ім фармальна кіраваў Далай-лама), або рэлігійныя дзеячы маюць рашаючы ўплыў на палітыку дзяржавы. Апошні выпадак ярка паказаны ў фэнтэзійным серыяле «Гульня тронаў», створаным па матывах раманаў пісьменніка Джорджа Марціна. Там вандроўны служка культу па мянушцы Яго Верабейшасць фактычна кіраваў маладым і недасведчаным каралём Томэнам і аб'яўляў, што паміж каронай і верай заключаны святы саюз.

Аўтарам таксама варта звярнуць увагу на такія цікавыя формы кіравання, як **стратакратыя** (дзе дзяржаўныя пасады звычайна займаюць ваяводы і вайсковае мастацтва шануецца вышэй за ўсё); **крытакратыя** (сацыяльная сістэма, заснаваная на ўладзе судоў); **клетакратыя** (улада належыць махлярам, якія адкрыта раскрадаюць багацці краіны і нават не робяць выгляду, што служаць

народу) альбо **таласакратыя** (так званая «ўлада мора», калі ўсё эканамічнае, палітычнае і культурнае жыццё дзяржавы так ці іначэй звязана з морам, марскім суднаходствам і кантролем марскіх прастораў).

Асобна трэба вылучыць **наакратыю** — уладу розуму. У самым агульным сэнсе яна азначае, што дзяржавай кіруе той, хто дасягае пэўнага ўзроўню ведаў, уменняў. Наакратычнае грамадства апісана ў фантастычным рамане-утопіі англійскага пісьменніка Герберта Уэлса «Людзі як багі». Лічыцца, што гэтая сучасная форма кіравання, і ні ў Старажытным свеце, ні ў Сярэднявеччы яна ўзнікнуць не магла. Аднак наакратыя можа быць жыццяздольнай ў фэнтэзі. Напрыклад, у дзяржаве чараўнікоў: калі чалавек дасягае пэўнага ўзроўню майстэрства і яму адкрываюцца новыя прасторы заклінанняў, ён уваходзіць у вярхі ўлады. Магія ў дадзеным выпадку супастаўляецца з навукова-тэхнічным прагрэсам. Недарма ж асгардскі бог грому Тор, герой аднайменнага фільма Marvel Studios (які таксама адносіцца да жанру фэнтэзі), казаў зямлянам: «Мы завём гэтую магію, вы — навукай, але на самрэч гэта адно і тое ж».

Вядома, вышэй быў прыведзены далёка не поўны спіс розных палітычных сістэм. Астатнія формы ўлады, з якімі можна азнаёміцца самастойна, таксама вельмі цікавыя. Кожная з іх можа стаць грунтам для выдуманай дзяржавы. Галоўнае для аўтара — асэнсаваць, што гістарычныя рэаліі значна ярчэйшыя і глыбейшыя за стэрэатыпныя казкі. І што з іх дапамогай можна стварыць свой унікальны свет, у які чытачу захочацца верыць.

Крок да самасцвярджэння

Ці даводзілася вам прымаць удзел у тэатральных пастаноўках? Многія скажуць, што для гэтага патрэбны вопыт і проста так узяць на сябе ролю іншага чалавека немагчыма. Адважуся з вамі не пагадзіцца. У Мінску дзейнічае шмат тэатраў, якія з задавальненнем адчыняюць дзверы не толькі ў залу, але і на сцэну для ўсіх аматараў.

Мне давалося наведаць такія тэатры і пагутарыць з яго кіраўніком. Адзначу адразу: тут вы не атрымаеце каласальныя веды сцэнічнага майстэрства, не будзеце выступаць перад вялікай аўдыторыяй і купацца ў авацыях. Але вы атрымаеце магчымасць нашмат каштоўнейшую, чым проста стаць папулярным акцёрам, — магчымасць быць сабой.

Псіхалагічны праект «Тэатр у твой гонар» яго кіраўнік Дзяніс Мастыка ажыццявіў зусім нядаўна.

— Гэтая задумка, заснаваная на маім асабістым вопыце, нарадзілася не ў адзін момант. Я скончыў спецыяльныя курсы па псіхадраме, наведаў вельмі шмат псіхалагічных трэнінгаў, гутарыў з іх кіраўнікамі, цікавіўся працэсам працы і яе механізмамі. І вось праз некаторы час вырашыў арганізаваць праект, мне здаецца, неабходны кожнаму чалавеку, якому ёсць што сказаць.

«Тэатр у твой гонар» — гэта аб'яднанне тэатра і псіхалогіі. Асноўная мэта — стварэнне атмасферы, дзе кожны чалавек зможа адчуць сябе ў бяспецы, а таксама займець падтрымку з боку людзей, гатовых выслухаць і дапамагчы ў вырашэнні жыццёвых праблем.

Дзяніс пачаў ўводзіць мяне ў працэс працы.

— У пачатку нашага занятку я праводжу размінку: спачатку ўдзельнікі знаёмяцца адно з адным, распавядаюць пра прычыны прыходу сюды. Як правіла, гэта людзі чулівыя, з пэўным жыццёвым вопытам. Мы падобныя да іх па каштоўнасных

арыенцірах. Затым я ўводжу іх у працэс справы, распавядаю пра сваю методыку — такі невялікі экскурс у тэарэтычнае рэчышча. І пачынаецца самае цікавае. Метадам, які звычайна ўзнікае спантанна, я выбіраю галоўнага героя. Ён распавядае ўсім пра свой любімы момант з фільма ці твора, які яму хацелася б перажыць. З падручных сродкаў — сталы, крэслы, падушкі, маркеры, паперкі — мы ствараем своеасаблівую сцэну. Размяркоўваем ролі і пачынаем ставіць «п'есу».

Дзяніс растлумачыў, што ўсе грунтуецца толькі на асабістым ўспрыманні абранага героя. Важныя не дэталі, а тое, як чалавек бачыць гэтую сцэну, якімі пачуццямі кіруецца падчас яе апісання.

— На адным з заняткаў мы ставілі фінальную сцэну з фільма «У джазе толькі дзяўчаты». Я вельмі ўважліва сачыў за працэсам: мне важна не тое, як гэта выглядала ў фільме, а тое, як дзяўчына, што стала галоўнай гераіняй, успрымае гэтую карціну і што яна хоча ўзяць з яе. Як пазней высветлілася, на той момант яна знаходзілася ў пошуку працы, а выбар — гэта стрэсавы працэс, і якраз упэўненасць у сабе, уменне весці дыялог, уласцівыя яе гераіні, былі неабходныя ёй у рэальным жыцці.

У пастаноўку сцэны ўключаюцца ўсе ўдзельнікі. З аповеду абранага героя яны ўлоўліваюць атмасферу і паглыбляюцца ў фрагмент. Прымяраючы на сябе жыццё іншага чалавека, кожны запазычвае тое, чаго яму не хапае ў рэальнасці, і вучыцца на яго памылках.

— У працэсе працы я развіваюся як спецыяліст. Працуючы з іншымі, узбагачаюся сам. Бо ў кожнага ўдзельніка свой вопыт, і ён унікальны. Я імкнуся зразумець чалавека, асэнсаваць, што б сам рабіў у такой сітуацыі. Гэта заўсёды цікава.

Няма сумненняў, пасля заняткаў удзельнікі больш ніколі не стануць такімі, як раней. Мне пашанцавала пагаварыць з Русланам, які ўжо двойчы наведваў сустрэчы і падзяліўся сваімі ўражаннямі:

— У банальнай паводле сэнсавага зместу сцэне фільма дзяўчыне ўдалося раскрыць сваю асобу, закрануць унутраныя праблемы не толькі свае, але і астатніх удзельнікаў. Гэта варта таго, каб прыходзіць сюды.

Сам Дзяніс пра свой праект кажа:

— Я хачу папулярызаваць гэтую методыку на тэрыторыі Беларусі, зрабіць яе даступнай. Я заўважыў, што, пачуўшы слова «псіхалогія», шмат у каго з'яўляецца страх у вачах. Людзі прывыклі звязваць гэтую навуку з нейкімі псіхічнымі адхіленнямі. Гэта не так. Псіхалогія — навука пра душу, пра пачуцці. Калі б я не ўмеў адчуваць, я б не змог стварыць праект. Мне здаецца, людзям не хапае такіх што-тыднёвых творча-навуковых сустрэч. І на падставе водгукаў я разумею, што мая ідэя павінна развівацца.

Сапраўды, кожны ўдзельнік пасля заняткаў падыходзіў да Дзяніса са словамі падзякі за магчымасць раскрыць і здабыць новага сябе. На маё пытанне, з якімі пажаданнямі ён бы звярнуўся да ўдзельнікаў, Дзяніс адказаў з усмешкай:

— Больш адчувайце, менш думайце. Многія людзі жывуць у сябе ў галаве і зусім не кантактуюць са сваім целам. А пачуцці ўзнікаюць менавіта ў ім. І як бы вы сябе не пераконвалі, рана ці позна яны ўсё роўна перамогуць. І трэба быць да гэтага гатовым.

Подпіс рэдактара

Наталля Давыдава

(Неда)мары

Рэдка чалавек цалкам задаволены сваёй знешнасцю. Камусьці не падабаецца колер валасоў ці скуры, а кагосьці раздражняе рабацінне ці кудзеркі. Многія мараць выглядаць зусім інакш. Адпавядаць свайму ідэалу прыгажосці.

З дзяцінства я смуглявая і цёмнавалосая. У школе мяне называлі цыганкай — да прыроднай знешнасці дадалася любоў да вялікіх завушніц і доўгіх, увесь час распущаных валасоў. Хацелася яшчэ мець кудзеркі, але яны, як на зло, ніякімі бігудзямі і плойкамі не круціліся. Як гэты збег «недахопаў» раздражняў — можаце сабе ўявіць! І я пачала сябе параўноўваць з людзьмі, ад пачатку такімі самымі. Таму маім ідэалам сталі дзяўчаты афраамерыканскай знешнасці, у якіх смуглявасць — гэта норма, як і кудзеркі, да якіх я так імкнулася. Нават хацела зрабіць хімічную завійку — маці ледзь адгаварыла. Мара нумар адзін была абвешчана недамарай.

Увасабленне мары нумар два часцей за ўсё сустракаецца ў Шатландыі. Людзі з такой знешнасцю мне падаюцца вельмі крохкімі і вытанчанымі — гэта рудава-лосыя, кучаравыя, светласкурыя дзяўчаты з рабаціннем і зялёнымі вачыма. Нуль пяць з пяці: пры добрым надвор'і мае вочы робяцца напаяўзялёнымі. Тады астатняе — справа тэхнікі. Тэхнікі афарбоўкі, макіяжа і ўмення насіць лінзы. Я некалькі разоў спрабавала фарбаваць валасы, але рудая фарба іх не бярэ, а хна робіць палымяна-чырвонымі. Наступны пункт — кудзеркі, міма яго я проста праходжу. І трэці пункт — скура. Тут усё нібыта прасцей: для яе выбялення існуе адмысловая касметыка, а рабацінне і намаляваць можна. Лінзы паставіць — не праблема. І ўсё б добра, але кошт усё гэта мае не меншы, чым новы гардэроб ці палічка новых кніг. А супраць кніг для мяне ўсё губляе сілу. Ды і без пэўных складнікаў выглядае вобраз неяк каструбавата. Мара нумар два абвешчана недамарай.

Мара нумар тры — не выдумляй! Самы прасты спосаб пазбавіцца непаразумення ў адрозненнях паміж сабой і марай. Марыць быць сабой. І не каштуе нічога, і унікальна, і, галоўнае, сумленна ў адносінах да сябе. Навошта шукаць розніцу паміж сабой і фарфаравай лялькай, калі вы ад пачатку розныя?

Падпіс рэдактара

Кацярына Тарасова

Выклікае пачуцці

Спектакль славенскага рэжысёра Ернэя Ларэнцы паводле гамераўскай «Іліяды» — гэта аўтарскае бачанне твора. У пастаноўкі няма мэты пераказаць тэкст, таму яна не захоўвае ні ўсіх герояў твора (што неверагодна б ускладніла яе ўспрыманне), ні кампазіцыю. У п'есе фабула раскрываецца ў двух актах, антаганістычных адно аднаму.

Першы з іх больш блізкі да арыгінальнага зместу і тэксту, прычым амаль цалкам пабудаваны на словах і гуках. Больш за ўсё ўплываюць на глядачоў інтанацыя і асаблівы рытм, які акцёры ствараюць, стукаючы па мікрафонах.

У самым пачатку дзеі акцёры толькі чытаюць рэплікі. Гэтага недастаткова, каб цалкам захапіць увагу чытача, але такі прыём неабходны, каб развіццё падзей у пастаноўцы было паступовым. Гэтая паслядоўнасць суправаджаецца градацыяй. Кожная сцэна мацнейшая за папярэднюю па сіле ўздзеяння і эмоцыях.

Пакуль галоўную ролю на сцэне выконваюць гукі і словы, глядачам даводзіцца сачыць за тэкстам на субтытрах. Не заўсёды гэта зручна, бо адначасова хочацца назіраць за акцёрамі. Калі ж падзеі набіраюць абарот, субтытры становяцца не настолькі важнымі, асабліва для тых, хто дакладна ведае сюжэт першакрыніцы.

Касцюмы акцёраў нейтральныя і збольшага не адрозніваюцца адно ад аднаго. Гэта дапамагае правільна расставіць акцэнт. Глядачу прыходзіцца запамінаць акцёраў у твар, каб разумець, які з герояў у гэты момант кажа прамову. І гэта сканцэнтраванасць на твары дапамагае не звяртаць увагі ні на што іншае, акрамя як на жэсты, міміку і пластыку акцёра. Тую ж ролю грае адсутнасць дэкарацый. Праз мінімалізм кожная дробязь становіцца важнай і заўважнай чытачу.

У канцы першага акта колькасць дзеянняў значна павялічваецца. Бойка Парыса і Менелая — самае яскравае з іх. Рэжысёр вырашыў запаланіць залу дымам пасля гэтай падзеі. Навошта? Магчыма, каб паказаць маштабнасць і ўплывовасць. Дым дайшоў нават да задніх радоў балкона, значыць, да кожнага.

Другі акт, у адрозненне ад першага, напружаны ўвесь. Глядач не адпачывае эмацыянальна ні хвіліны. У кожны момант ён маральна падрыхтаваны да наступнага дзеяння, якое дакладна здзівіць.

Забойства Патрокла было адной з самых шокавых сцэн. Я не была маральна падрыхтавана ўбачыць Патрокла, аголенага Гектарам. І гэтым рэжысёр дамогся свайго: ён выклікаў моцныя эмоцыі. Можна знайсці паралель паміж пачуццямі глядачоў і герояў твора. Першыя былі абражаны тым, што вымушаны глядзець на распранутая цела, а для Патрокла факт, што з яго знялі даспехі, якраз і быў абразай.

Не даючы адпачнуць, Ернэй Ларэнцы абрушвае на нас яшчэ адну эмоцыю. Даведаўшыся пра смерць сябра, Ахіл крычыць нямым голасам. І ад гэтага крыку становіцца вусцішна да дрыжкаў.

Самымі яркімі ў другой частцы дзеяння былі ўчынкі Ахіла. Яго помста Гектару паказана рэжысёрам з усёй нянавісцю і жудасцю. Забойства глядач бачыць як шэраг удараў па шчыце і ўспрымае толькі праз вельмі гучны звон металу, які амаль немагчыма слухаць. Калі ж замест чалавека на сцэне з'яўляецца кавалак мяса, якое б'юць амаль што звар'яцелыя героі, становіцца не па сабе.

Канцавая сцэна спекакля — песня «We are going to die». У песні рэжысёр перадае сваё бачанне галоўнай думкі твора. У першакрыніцы лёс кожнага з герояў і наогул вайны быў вызначаны багамі з самага пачатку. Па сутнасці, усім нам вядома ўласная будучыня: рана ці позна мы памром. Каб гэта пацвердзіць, актрыса спытала ў глядача імя, і хор праспяваў «Constantin is going to die», што выклікала агульны смех залы.

Спектакль «Іліяда» не пакінуў абыякавым нікога, хто яго бачыў. Гэта можна сказаць з упэўненасцю, бо пастаноўка выклікае эмоцыі. Іх спектр такі шырокі, што становіцца незразумелым, як можна ўсяго за тры гадзіны і смяцца, і баяцца, і адчуваць агіду і нават сорам. І на такое здольнае толькі сапраўднае мастацтва, нават калі яно застаецца не да канца зразумелым.

Подпіс рэдактара

Паліна Забела

Мая мара

Мара — гэта тое, чаго чалавек хоча больш за ўсё, але, на жаль, гэтага ў яго пакуль што няма. Гэта тое, пра што чалавек думае кожны дзень і спадзяецца... Безумоўна, кожны з нас аб нечым марыць. Гэта можа быць усё што заўгодна: ад ровара да міру ва ўсім свеце.

Многія скардзяцца на тое, што мара іх не здзейсніцца, але мала хто задумваецца, што заповітнае жаданне можна спраўдзіцца вельмі хутка, калі ўвесь час думаць пра яго!

Вось з чаго ўсё пачыналася ў мяне.

Мая мара з ранняга дзяцінства — гуляць у хакей. Многія мае сябры і родныя казалі мне: «Гэта мужчынская гульня! Гэта не для дзяўчынак!» І так было заўсёды, калі размова ішла пра маю заповітную мару. Хакею дазвалялі існаваць у маім жыцці, а мне ў ім — не. Я праліла шмат слёз (куды ж без іх!), але не адступала. Я вельмі ўпартае, настойлівае дзіця. І спыніцца я не магла. Мне гэта не дазваляла мая мэтанакіраванасць. І тады я дакладна для сябе вырашыла: цяпер ці ніколі.

Я жыла хакеем. Мне сніўся гэты цудоўны гук канькоў, якія слізгаюць па лёдзе; трэск ільду, па якім чарціла лязо; радасць перамогі і горыч паражэння. Я ведала, што гэта цяжка — быць хакеістам. Упартыя трэніроўкі, пад’ём у шэсць гадзін раніцы, каб зноў ісці на трэніроўку, шматгадзінная праца, стомленасць пасля цяжкіх намаганняў. Я марыла стомленай вяртацца дадому позна ўвечары і назіраць, як едуць рэдкія машыны, глядзець на святло вулічных ліхтароў. Глядзець шчаслівымі вачыма... Мне хацелася адчуць смак горкіх няўдач, каб трэніравацца зноў і станавіцца лепшай, смак славы і поспеху, асалода ад якіх выяўлялася неперадавальнымі іскрамі ў вачах, імкненнем да новых вяршынь, радасцю, якую я хацела дзяліць са сваёй камандай, адчуваннем лідарства і недасягальнасці.

Я марыла аб усім гэтым. Хацела быць спартсменкай. Не-не... Не проста спартсменкай. Хакеісткай! Хакей — гэта не спорт, гэта жыццё. Маё жыццё. Мая мара.

І тады, калі мара пераўтварылася ў мэту — цвёрдае жаданне дасягнуць любой цаной, маё жыццё кардынальна змянілася.

Спачатку я зрабіла сабе клюшку сама. Яна складалася з дзвюх дошак, змацаваных цвікамі. Самаробка пратрымалася ўсяго пару дзён. Я яе не зламала. Проста дарослыя паклапаціліся пра маю бяспеку. За гэта я ім, з аднаго боку, удзячная, бо хутка тата зрабіў мне выгудную прапанову. Пятнаццаць «дзясяткаў» — і клюшка мая! Ну што ж. Для мяне гэта было нескладана. На наступны дзень я зрабіла першы крок насустрач сваёй мэце. І мне гэта ўдалося.

Праз два тыдні я з гонарам вярталася дадому. Нічога незвычайнага я не чакала. Але як толькі пераступіла цераз парог, я ўбачыла гэта... Так-так, гэта тое, пра што вы падумалі. Гэта была тая самая доўгачаканая клюшка! Шчасце маё не мела меж. Скажаць, што я была ў захапленні, — нічога не скажаць. У гэты момант я адчула тое, што так хацела адчуць калісьці: слёзы радасці і шчасця, якія паліліся па маіх шчоках.

Нарэшце, першы крок быў зроблены. Клюшка была ў мяне. Другі крок — трэніравацца, трэніравацца і яшчэ раз трэніравацца. Я павінна была даказаць абсалютна ўсім, што хакей мне патрэбны, што гэта не проста дзіцячы капрыз, а нешта вельмі важнае.

Уражаная фільмамі пра спорт, я з вялікай адданасцю ўзялася за справу. Рабіла ўсё для падтрымання формы. І тата заўсёды заахвочваў мяне да працы. Скалка, прабежкі, практыкаванні на трэнажорах — гэта ўсё было. Хутка я стала займацца хакейнымі практыкаваннямі. На маім ліку былі сотні прагледжаных

навучальных відэа: катанне на каньках, валоданне клюшкай і шайбай, сілавая прыёмы, трукі і г. д. Гэта можна пералічваць бясконца. Адно скажу дакладна: старанныя трэніроўкі не прайшлі дарма. Мая тэхніка была на ўзроўні прафесійнага хакеіста-аднагодкі. Але мелася яшчэ мноства нюансаў. Напрыклад, катанне. Так, я ўмела катацца на каньках, але не так, як прафесіяналы. Амаль кожныя выхадныя я хадзіла на лёд і ўдасканальвала ўсё: павароты, праезд спінай уперад, бокам, скачкі і фінты. Удасканальвала да апошніх сіл. Мне патрэбна была перамога. Перамога над сабой. Мне патрэбны быў хакей.

Блізкія людзі бачылі, як я змянілася, бачылі імкненне да хакейнага жыцця, але, як аказалася, не да канца. Тата казаў, што гэта ненадоўга, бо ў мяне было раней падобнае жаданне займацца тэнісам. Але я добра ўсведамляла, што хакей — гэта тое, што мне патрэбна. Тэніс не можа замяніць мне хакей. Дарослыя, як я зразумела пазней, не хацелі ведаць, што дзіцяці патрэбны выбар. Яму трэба паспрабаваць усё, да чаго яно імкнецца, бо калі ў дзіцяці не будзе магчымасці паспрабаваць, то яно не знойдзе тое, чым будзе займацца з задавальненнем усё сваё жыццё, што будзе прыносіць яму шчасце. Мяне гэта вельмі засмучала. Усе людзі могуць памыляцца, спрабаваць нешта новае зноў і зноў. Шукаць, не перастаючы, пакуль не знойдуць, пакуль не будуць шчаслівыя і спакойныя.

Але зноў жа, я не спыняюся на дасягнутым. Рабіць, а пасля кінуць — гэта не для мяне.

Два крокі я зрабіла. Што яшчэ неабходна для таго, каб даказаць свой сур'ёзны намер? Мне не хапала канькоў. І зноў чуд. Новы Год — час новых падарункаў. І я была шчаслівая ўбачыць пад ёлкай канькі.

Тры крокі я прайшла. «Які наступны?» — спытаеце вы. А я адкажу: «Спалучыць тэорыю з практыкай». Два тыдні, дзень за днём, лёд сустракаў мяне. І вось вынік — выдатнае катанне, і ўсё дзякуючы таму, што я не спынілася, нягледзячы на перашкоды.

Два гады мне спатрэбілася, каб здзейсніць сваю мару. У кожным разе цяпер у мяне ўсё добра. Я ўжо пяць гадоў гуляю ў хакей. Пяць гадоў жыву ў гармоніі з самай сабой. І нішто не можа мне перашкодзіць. Пакуль я існую ў хакеі — я жыву. І больш мне нічога не трэба.

Магчыма, узнікла пытанне: як я ўсё-такі стала гуляць у хакей. А адказ такі: у адзін цудоўны сакавіцкі дзень я прачнулася і ўбачыла хакейную экіпіроўку. Гэта быў другі раз, калі я пусціла слязу шчасця. Я быццам трапіла ў казачны сон. Спачатку я падумала, што цуды бываюць, але нядаўна ўсвядоміла, што гэтыя цуды ёсць я сама. Я сама трэніравалася, дабівалася клюшкі, чакала, цярпела. І яшчэ раз паўтараю: цуды бываюць. І мы ствараем іх самі. Самі сваёй працай дабіваемся жадамага. Верым. Здзяйсняем. Галоўнае — не апускаць рукі і загартоўваць характар.

Хакей — гэта жыццё, гэта азарт, гэта рух!

Звяртаючыся да сваіх аднагодкаў, я заклікаю іх ніколі не здавацца, а ўпэўнена ісці да сваёй заповітнай мары.

Учора — мара.

Сёння — мэта.

Заўтра — рэальнасць!

Подпіс рэдактара

Дар'я Ратабыльская

Жывая планета

Хто ведае, што даражэйшае ў свеце?
Дарослыя ведаюць? Ведаюць дзеці!
Вачыма дзяцей паглядзіце на свет —
Убачыце зоркі, мільёны планет.
Глядзіце вачыма дзяцей вы на мора,
На лес і на поле, на снежныя горы —
І ўбачыце раптам (не сон — ява гэта!):
Жывая яна — наша дзіва-планета!

Маргарыта Пабягайла,
8 клас, школа № 2, г. Заслаўе,
Мінская вобл.

Зімовы вечар

Зімовы вечар хутка надыходзіць,
Сцяжынка белай стужкай мякка
сцелецца.
І калыханку доўгую заводзіць
Чароўная спадарыня мяцеліца.

Захутаныя ў белыя убory,
Паважна дрэмлюць сосны ў гушчары.
Мароз малюе фэнтэзі-ўзоры,
Фарбуе наваколле да пары.

Дол зіхаціць, іскрыцца крышталямі,
Усе сляды і сцежкі замяло.
Зямля блішчыць удзень снягоў агнямі,
А ноччу месяц лье сваё святло.

Цімур Цітоў,
8 клас, гімназія, г. Заслаўе,
Мінская вобл.

Бярозка

З-пад снежнай шапкі сонна вёска
Глядзіць на белы-белы шлях...
Трымае гнуткая бярозка
Снег, быццам вату, на руках.

Стаіць... і тую сніць часіну,
Калі вясна яе гукне.
Пад ногі снег бяроза скіне,
Пупышкай поўнай варухне...

Вікторыя Мсціслаўская,
а/г Чурылавічы Мінскага раёна

Якубу Коласу

Мой светлы шлях пачаўся ў гэтым краі,
Дзе песні Коласа нязводныя гучаць,
Дзе ўсіх ласкавым словам сустракаюць
І кожнай кветцы хочацца спяваць.

Мне лепшымі сябрамі кнігі сталі
Танк, Караткевіч, Вітка, Пісьмянкоў.
Яны мяне ў паэзію пазвалі,
Фантазію адкрылі і любоў.

Я вас люблю, ручэй, рака, крыніца,
Што так прынадна ў Коласа звіняць.
Я чую вас, бары і навальніцы, —
Трывогі часу ў песнях не схаваць.

А мо і я, як той Сымон-музыка,
Змагу ў бяздонне лёсу заглянуць?
А мо і я таемным словам-зыкам
Крану святой Паэзіі струну?

Ганна Аношка,
7 «В» клас, школа № 45, г. Віцебск

* * *

Беларускім тытанам з'яўляешся ты
недарма,
І ў паэзіі нашай ты быццам на
шчасце падкова,
Без цябе ў народа аб лірыцы ведаў няма,
А без вершаў тваіх мы б увогуле
страцілі мову.

Ты узышоў, быццам колас, на цвёрдай
і дрэннай зямлі,
Для краіны твой уклад даражэй, чым
усякія скарбы,
Ты пісаў, як другія ніколі пісаць не маглі,
Твае вершы ярчэй, чым усе самыя
яркія фарбы.

Арцём Антонаў,
10 «О» клас, ліцэй № 3,
г. Магілёў

Матчына вера

Шукае матуля радзімага сына,
Сцірае матуля слязінку з вачэй.
Нідзе не знаходзіць — усюды шукае,
А веру ў сэрцы заўсёды трымае.

Няма яе сына ні ў полі, ні ў лесе,
Ні ў лузе, ні ў садзе, ні там,
за Палессем.

Адно ёй гавораць, адно паўтараюць,
А матчыны вочы шукаюць, шукаюць...

Ёй цяжка, ёй дрэнна, ёй сумна
на сэрцы:
Няма свайго сонца, няма, чым
сагрэцца.

Адна толькі вера ў думках блукае:
Свайго яна сына калісьці спаткае.

Здаецца ёй: вось ён, Васілька-сыночак,
Ідзе па сцяжынцы, заве галасочак.
Той голас адно толькі слова трымае,
«Матуля, матуля», — ён зноў паўтарае.

Прайшоў гэты сон... На дарозе старая
Ледзь роўна стаіць, толькі шэптам
сцвярджае:
«Я веру: ён прыйдзе, ён будзе
са мною!»
Крычыць яе сэрца журбою нямою.

Маргарыта Лашкевіч,
10 «А» клас, школа № 1,
г. Бялынічы, Магілёўская вобл.

Мой любімы куток

У кожнага чалавека ёсць такое месца, якое яму чымсьці вельмі дарагое. Месца, дзе можна проста быць сабой і думаць пра сваё. Месца, пра якое, магчыма, ведаеш толькі ты. Месца, дзе табе добра. У мяне таксама ёсць такое.

Тут ціха. Ціха настолькі, што чуваць, як падае і шапаціць па вільготнай зямлі лісце маладой ліпы. Чуваць, як хвалі на рацэ набягаюць і скочваюцца па шэрым пяску. Чутны шэпт дрэў у далёкім лесе. Зрэдку над галавой ціўкаюць птушкі, і я чую, як яны пырхаюць з галінкі на галінку і ляцяць, пляскаючы крыламі часта-часта. Я чую ўласнае дыханне, біццё сэрца, чую свае думкі.

Не толькі з-за гэтага мне падабаецца быць тут. З гэтым незвычайным месцам звязана шмат успамінаў. Вось тут, каля самай ракі, — мая першая злоўленая рыбка. А там, у арэхавым гаі, — першы светлячок. Калі я сустрэла яго, ён поўз па зямлі. Ён спяшаўся. Ён бег. Ён не мог лётаць, не мог нават свяціцца. Ён здаваўся такім слабым і бездапаможным! Я была маленькая, баялася жучка. І светлячок мяне, напэўна, не менш. Для яго я была такая вялікая. Я яго ўзяла і пасадзіла на галінку. Той зваліўся ў траву, і я яго потым не знайшла. Мне было сорамна.

Тут раней быў пракладзены невялікі драўляны масток цераз канаву — вельмі не надзейны. Ён быў цёплы. Я любіла пасядзець на ім і пабоўтаць у вадзе нагамі. Цяпер тут вялікі жалезны мост. Ён цяжкі і халодны. Я яму не давяраю.

Я прыйшла сюды ўпершыню пасля сваркі. Проста ўпала на зямлю і абняла калені рукамі. Ледзь не плакала ад крыўды. Злавалася. Глядзела на вярбу і думала, што яна вельмі дурная. Я так думала, таму што сама была маленькая і вельмі сярдзітая. Але вярба не крыўдзілася, вярба была мудрая. Яна была такая старая, што галіны яе сыходзілі кудысьці глыбока ў ваду, а сама яна сагнулася амаль удвая. Дрэва таксама сядзела на беразе і, згорбіўшыся, глядзела на мяне. Яно было прыгожае. Вось так мы глядзелі адно на аднаго. Я нібы бачыла сваё адлюстраванне. Потым я заплакала. І вярба таксама. Яна мне прабачыла.

Потым я вярнулася сюды, але ўжо на той бераг, дзе стаяла вярба. Я нават не змагла абхапіць яе рукамі, настолькі яна была шырокая. Напэўна, гэта ўсё таму, што ў яе вялікае і добрае сэрца, думала я. Кара была вільготная і шурпатая, як пасля дажджу. Гэта вярба плакала. Плакала ўсю ноч. Я баялася, што вельмі моцна яе пакрыўдзіла, і сядзела каля яе амаль да самага вечара. Ствол высах. Слёзы перасталі капаць з лісця. Я пайшла дадому. Якая ж я была дурная!

Я люблю гэта месца. Люблю, таму што тут я адчуваю сябе лёгка. Я магу марыць, думаць, разважаць, я магу гутарыць сама з сабой, не баючыся, што хто-небудзь мяне пачуе. Мяне чуе толькі старая вярба. Чуе і слухае. Яна не папракае мяне, не смяецца, яна проста маўчыць. Не таму, што не ўмее размаўляць, а таму, што яна мой сябар. Самы лепшы сябар.

Гэты куток шмат значыць для мяне. Ён лепшы за любое іншае месца, дзе я калі-небудзь была. Рака і мост, вярба і светлячок — усё гэта надзвычай важна, хоць і здаецца дзіўным і амаль самым звычайным. Але гэта не так. Дзе яшчэ я магу вось так проста сядзець і глядзець на ваду, дзе яшчэ я магу пагаварыць з дрэвамі? Дзе я магу быць сам-насам са сваімі думкамі і пачуццямі? Нідзе. Толькі тут. Адсюль відаць самыя выдатныя світанні і заходы, відаць усе зоркі. Здаецца, што ты бачыш, як цяжка дышае купал неба. Бачыш, як уздымаюцца аблогі — ружовыя, белыя, залацістыя — і адлюстроўваюцца ў празрыстай вадзе спакойнай ракі. Я люблю гэта месца проста так, проста таму, што яно ёсць.

Гэта мой любімы куток.

Аліса Коласава,
9 клас, школа № 22, г. Барысаў

Адзіны дар нябёсаў

Навела

У самой прыродзе чалавечай закладзена прага да кахання. Ну хоча чалавек кахаць — і ўсё тут! А яшчэ — как і яго самога (хоць крыху-крышачку) кахалі ў адказ. Так павялося спакон веку, і нічога не зменіш... А ўсё з-за яго, пра-чалавека — Адама. Сумна яму, бач ты, у раі было экзотыкай ласаватца самому. Папрасіў ён у Бога сабе пару.

— Ну, добра, — кажа пан Бог. — Вось табе Ліліт. Хоць і бесцялеснае стварэнне, але суразмоўца тая што трэба.

Павесялеў тады Адамка, жыве сабе ў раі з Ліліт, дзень, другі, трэці... Ды вось бяда — зноў нейкае незадавальненне шкрабецца ў душы, са зданню час бавіць — не тое, чаго сэрца прагнула. (А гэта, відаць, ён, змей-спакуснік, ліха яму ў бок, ужо сваю справу рабіў.)

— Падавай мне, Божухна-бацюхна, дзяўчыну, ды не абы-якую, а з таго, з чаго і я, зробленую, — заяўляе бессаромна Божы ўлюбёнец.

— Дык... гэта... матэрыял скончыўся, Адамка, — разгублена Айцец у адказ.

— А ты хоць з мяне частку вазьмі, палавінку, і ствары сваёй ласкай.

Доўга мудраваў пан Бог. Нарэшце вырашыў, што рабро забраць — сыну любаму надта не пашкодзіць.

Некалькі дзён не выходзіў Бог са сваёй нябеснай майстэрні. І так, і гэтак эксперыментаваў. Анёлы-памагатыя сюды-туды мітусяцца, усё гаспадару інгрэдыенты неабходныя дастаўляюць. То прахалода марскога брызу, то ледзь улоўнае шапаценне хвалі, а то іскрынка ад самай далёкай і яркай зоркі спатрэбіцца Стваральніку. Водар усіх кветак перабраў, пакуль неабходнае не знайшлося. А ўжо калі голас ствараў — ох, тут і даў працы анёлам! Кожную птушачку паспыталі — нічыі спеў не падышоў. Тады нейкі разумнік з Божай арцелі параіў да спеваў самай раскошнай райскай птушкі дадаць музыку чароўнай салодкаструннай ліры, шорах лесу ды смелы покліч вясны, ледзь чутное шапаценне зорак-жартаўніц. Ды яшчэ адзін апошні сакрэт Богу на вушка шапнуў, а які — ніхто ўжо цяпер не ведае...

Праз колькі дзён пачуў Адам з майстэрні пана Бога дзіўны галасок.

— Му-зы-ка, — прамовіў ён.

— Сустракай, сыне мой, сваю другую палавінку, — нарэшце абвясціў Айцец. І вывеў да Адама стварэнне, паглядзеўшы на якое, той аж здранцвеў ад захаплення. Толькі і здолеў прашаптаць ледзь чутна:

— Жан-чы-на... (на мове Адама гэта азначала «прыгажосць»).

— Жанчына? Так ты яе назваў? Добра, няхай так завецца, — пагадзіўся Бог.

— І імя ёй будзе — ЖАН-ЧЫ-НА! — пракаціўся Божы голас. І падхапілі яго анёлы, каб данесці да самых далёкіх куточкаў раю, Сусвету ды бязгрэшнай пакуль яшчэ зямлі.

Прыгожы пачатак, ці не праўда, шаноўныя? Так, як добра абяцала ўсё скласціся паміж мужчынам і жанчынай на самым золку нашага быцця. Гэта суіснаванне мелася быць светлым, радасным, чыстым, бо такім жа чыстым і неазмрочаным быў наш першы дом, дадзены нам Божай ласкай. Аднак мы страцілі яго (не варта ўжо разбірацца, па чыёй віне) і трапілі на грэшную зямлю. А тут — свае законы, да якіх, прабачце за прамалінейнасць, трэба было прыстасоўвацца..

Ды і тут літасцівы Айцец пашкадаваў улюбёнага сына свайго — чалавека — і пакінуў яму каханне як найвялікшую каштоўнасць, адзінае, што дазволена было ўзяць чалавеку з раю.

Яна Тарасевіч,

11 клас, Сямігосціцкая сярэдняя школа

Прышэлец у гімназіі

Інтэрактыўны раман з працягам

Глава 3

Пасля гісторыі з тэлепартацыяй усё стала з ног на галаву. Прышэлец пакрыўдзіўся, што я надта заляцаўся да Каці, а ў мяне скончыліся грошы на падарункі.

І вось у класе я зноў убачыў Афоню, які нешта чараваў. Падбег памірыцца, але той стрэліў у мяне промнем. Давялося ўцякаць, ды прамень быў, вядома, хутчэйшы.

Я падскочыў да парты, дзе сядзелі Саша з Палінай. Успышка — і мы на іншай планеце. Я не ведаў, што рабіць, куды бегчы. Паліна аж расплакалася. Мы з Сашам намагаліся яе супакоіць, але яна не суніралася.

І раптам на нейкай лятаючай штукавіне з’явіўся Афоня. Саша і Паліна спужаліся, а я выпрастаўся і настойліва паглядзеў яму ў вочы. Афоня не вытрымаў майго погляду і загаварыў:

— Вы знаходзіцеся на маёй планеце Скампікс. Усё з-за яго, — Афоня торкнуў пальцам у мой бок. — Можце лічыць гэта пакараннем раўнівага прыхадня. Каб вярнуцца дадому, вам трэба адгадаць тры загадкі.

Пачаліся выпрабаванні. Афоня агучыў першую задачу:

— Зрабіце так, каб яйка стаяла.

Ён даў яйка, і мы пачалі выконваць заданне: цэлы дзсятак растаўклі, пайшлі на другі. І вось Паліна прапанавала выкапаць у грунце невялікую ямку і паставіла ў яе яйка. Усё геніяльнае проста! Першая перамога за намі.

— Вось вам дзве кветкі, яны не адрозніваюцца нічым. Здагадайцеся, якая з іх жывая, а якая штучная, — працягваў гуманойд.

Кветкі сапраўды былі аднолькавыя. І навобмацак, і па паху.

— Скажы, Афоня, а матылькі на вашай планеце ёсць? — запытаў Саша.

— У нас ёсць усё, што душанька пажадае! — Афоня расціснуў кулачок, і адтуль выпырхнуў «шпаркі, лёгкі сінякрылы матылёк» — як у Максіма Багдановіча. Зрабіўшы круг, матылёк сеў на адну з кветак.

— Вось яна, вось яна — сапраўдная! — закрычаў Саша. І другая перамога была за намі.

— І апошняя загадка: я запытаў у чалавека, які прайшоў агонь, ваду і медныя трубы, што прайсці цяжэй за ўсё. Якім быў яго адказ?

О, гэта загадка сталася для нас самай лёгкай, бо мы добра вывучылі творчасць нашага земляка Максіма Танка.

— Прайсці праз вернасць! — закрычалі мы хорам і тут жа апынуліся на роднай планеце.

Мікіта Балюк,
6 клас, гімназія-інтэрнат, г. Мядзел

Глава 4

Аднойчы я прачнуўся вельмі рана і, як ні круціўся, не змог больш заснуць. Устаў, сабраўся і раней часу пайшоў у гімназію.

Наша любімая вахцёрка Альбертаўна здзіўлена павіталася са мной. Давялося ёй тлумачыць, чаму я так рана. Калідоры былі яшчэ пустыя і цёмныя, а ў класе — хоць вока выкалі. Зіма ўсё-ткі! Аж вусцішна стала. А тут яшчэ нейкія дзіўныя гукі, падобныя да храпу.

Я хуценька ўключыў святло, гляджу, а пад апошняй партай ляжыць нейкая зялёная істота і спіць. Спачатку я спужаўся і хацеў паклікаць дарослых, але цікаўнасць перамагла: я такі чалавек, што пакуль не памацаю і не паціскаю — не адступлюся. Я расштурхаў істоту і пачаў пытацца:

— Ты хто?

— А ты хто?

— Я — Віталік Мінкоўскі. А ты?
— А я — Афоня з планеты Скампікс.

— А што ты тут робіш?
— А ты што тут робіш? — пачаў злаваць зялёны.
— Я прыйшоў вучыцца.
— А я тут сплю, і ты мяне пабудзіў, — пагрозліва заявіў ён мне.

А я камандным голасам:
— Так гэта гімназічны клас, дзе трэба вучыцца, а ты не тым займаешся, а ну, хуценька збірайся і ляці дадому.

Прышэлец адварнуўся ад мяне, склаў лапкі і ціха захлюпаў. Не чакаў, відаць, такой негасціннасці... Стала крыху сорамна, і я сказаў:

— Прабач мне, калі ласка, я больш так не буду.

Тады Афоня стаў раскаваць цікавейшыя рэчы: пра тэлепартацыю, пра выкананне любога жадання...

— Клас... А ты можаш выканаць маё жаданне?
— А чаго б ты хацеў?
— Я мару пабыць у машыне часу!

Тут усё закруцілася, падняўся таямнічы туман — і перада мной з'явілася неверагодная скрыня.

— Куды ляцім? — спытаў іншапланецянін.
— На тры гадзіны ўперад!

І вось мы на ўроку матэматыкі ў нашым пятым класе. Таццяна Васільеўна тлумачыць новую, вельмі складаную тэму. Мы былі нябачныя. Прысеўшы на вольнае месца, я ўважліва ўсё слухаў і запамінаў.

Мы вярнуліся ў рэальны час. Праз урок сапраўды пачалася матэматыка. Таццяна Васільеўна абвясціла:

— Спадарства, сёння вельмі складаная тэма, слухайце ўважліва!
Я не вытрымаў:

— А можна я паспрабую растлумачыць новую тэму? Я добра яе ведаю!
Настаўніца здзівілася, але дазволіла. Я слова ў слова пераказаў тое, што чуў гадзіну назад. Усе былі ў стане лёгкага шоку, асабліва Таццяна Васільеўна. А ў журнале насупраць майго прозвішча з'явілася мажняя «дзясятка».

Добрая ўсё-ткі рэч машына часу! У наступны раз я залячу куды-небудзь далей. :)

Ліна Багданава

Абрыкосавы марафон

27 снежня, 16.30

— Чацвёрты паверх без ліфта! Так і ногі выпруціць нядоўга...

— Праца ў нас дынамічная, дазваляе быць заўсёды ў форме.

— Ага. Асабліва калі кожны дзень марафон прабягаць. М-м-м... — старшы лейтэнант дабраўся да патрэбнай кватэры, выдыхнуў, удыхнуў, зноў выдыхнуў і прынюхаўся.

— Чаго мыкаеш? — спытаў напарнік.

— Абрыкосам пахне. Дакладней, джэмам. Або варэннем. Люблю. Нават не саму садавіну, а іх вытворныя. Узвары, напрыклад. Або варэнне. Так бы еў і еў.

— Вось і атрымліваецца з усіх бакоў выгадны абрыкосавы марафон: пабег, каб здароўе разам з матэрыяльным становішчам ўмацаваць, а на фінішы яшчэ і прыз далі. Але ты не расслабляйся, стукай давай, потым мыкаць будзеш, калі гаспадары чаю нальюць з тваім любімым варэннем. Сто дваццаць першая?

— Яна самая.

— Чаго марудзіш? За дзвярыма — галоўны прыз.

Званок наскрозь прарэзаў цішыню калідора. Даляцеў да далёкай спальні і вярнуўся назад. Міліцыянты прыслухаліся. За дзвярыма — ні гуку.

— Давай яшчэ разок, — і лейтэнант павысіў голас: — Адчыніце, міліцыя!

— Ты ім яшчэ пасведчанне пакажы.

— Каму ім?

— Дзвярам, каму ж яшчэ, — усміхнуўся «марафонец». — Не свеціць мне сёння батон з варэннем. А так пахне. А можа, заснулі гаспадары? Звонім яшчэ.

Яны пазванілі яшчэ і яшчэ. З тым жа вынікам.

— І аслу зразумела: няма там нікога, — прабурчаў амаатар абрыкосавага варэння. — Чуеш, як званок фаніць, — пустата абсалютная. А ты казаў: прыз.

— Яшчэ не вечар, а раптам пашанцуе. І потым, аслу, можа, і зразумела, а маёру Лутошачкіну — не. Давядзецца суседзяў патурбаваць.

Турбаваць нікога не прыйшлося: дзверы насупраць адчыніліся, паказаўшы дзядулю ў старамодных акулерах на патыліцы.

— Вам чаго? — пацікавіўся дзед, пачухваючы на грудзях старую майку сентыментальнага ружовага колеру. — Людзі адпачываюць, а вы іх спакою пазбаўляеце. Непарадак.

— Прабачце, спадар, — перапыніў выхаваўчую прамову адзін з парушальнікаў грамадскага спа-

кою, — вы Круцікавых даўно бачылі?

— А нашто яны вам здаліся? — усё яшчэ не хацеў дапамагаць стары. — Ну, бачыў. Раніцай раз. І каля поўдня другі.

— А пазней?

— А пазней іх ніхто і бачыць не мог, — збянтэжыў дзед міліцыянтаў.

— Гэта чаму вы так катэгарычна настроеныя? — нахмурыў бровы старшы лейтэнант. — Давайце пройдзем.

І зрабіў крок да расчыненых дзвярэў.

— Я табе дам — пройдзем! — абурыўся дзядок. — Без санкцыі пракурора на парог не пушчу! Гойсаюць тут розныя, а потым людзі знікаюць. Нада мной падпалкоўнік жыве, скардзіцца буду.

— Пачакайце, грамадзянін, — лейтэнант адціснуў свайго няўдачлівага калегу і працягнуў пільнаму суседу пасведчанне. — Мы тут не на шпацыры. Мы па справе. Сігнал паступіў. Дзеці ў вашых суседзяў прапалі.

— Як дзеці? — разгубіўся дзядок. — Люська з Косцікам? Ці Стасік?

— Усе трое. Вось мы і хацелі б вас апытаць па факце знікнення. Калі вам зручна, будзем размаўляць на пляцоўцы, але ў мэтах прыватнасці...

Дзядок на фоне такіх падзей пераклучыўся на іншую хвалю:

— Праходзьце, будзьце так ласкавы. Чаго ж вы адразу не сказалі? Я ж кожнага стрэчнага ў дом пушчаць не абавязаны: трэба сцерагчыся. Мяне, калі што, Васільчам клічуць. А афіцыйна — Лышчык Васіль Васільевіч.

Праз гадзіну старшы лейтэнант дакладваў ў аддзяленні:

— Кватэра, відаць, пустая. Бацькі з'ехалі ў адпачынак. Пуцёўка ў іх гарачая. Дзяцей у суправаджэнні суседкі адправілі да бабулі. На вакацыі. У бабулі дзеці не з'явіліся. Хапіліся іх пасля трох...

— І што я Ганне Мікалаеўне адкажу? — схпіўся за галаву маёр Лутошачкін.

— Знойдзем!

Каб усё было так проста!

27 снежня, 15.10

— І дзе яны? Абяцалі ж не спазняцца, — Ганна Мікалаеўна апусцілася на канапу. — Сонечка тэлефанавала гадзіну назад, сказала, што з аўтобуса зніклі. Як могуць знікнуць з гарадскога аўтобуса трое дзяцей?

— Заснула твая Сонечка, а дзеці пакпіць з яе вырашылі, — спрабаваў супакоіць засмучаную бабулю адзін з гасцей, — я б і то не ўтрымаўся.

— Добра. Пажартавалі. А далей што? Паўгадзіны, як дабрацца павінны. У галаву лезе адно дрэннае. Асабліва пасля ўчарашняга фільма. І навошта на ноч глядзячы глядзела?

— Ань, ды нікуды твае ўнукі не падзенуцца, — падала голас адна з сябровак юбіляркі. — Напэўна, падарунак табе выбіраюць. А дзяцей толькі ў краму пусці. Ды не хвалюйся ты так: добрыя ў вас дзеткі. Абы-куды не сунуцца.

— А можа, іх выкралі?

— Менш на серыялы налягай.

Госці стараліся супакоіць юбілярку. Адцягвалі пазітыўнымі ўспамінамі, анекдотамі. Ну не псаваць жа чалавеку свята! Шэсцьдзясят гадоў раз у жыцці здараецца. А Ганна Мікалаеўна рыхтавалася старанна. Падарунак сабе зрабіла нестандартны: купіла дачцэ з мужам пуцёўку ў Егіпет.

— Дарыць падарункі нашмат прыемней, чым атрымліваць. Дзяцей да сябе вазьму на ўсе вакацыі. На дачу з'ездзім. Па зімовым лесе на лыжах пракоцімся.

Але ў першы дзень усё пайшло не па плане.

— Толькі б не здарылася з імі нічога, — шаптала Ганна Мікалаеўна, набіраючы тэлефон свайго выпускніка Колі Лутошачкіна.

Маёр міліцыі паабяцаў вырашыць праблему цягам гадзіны. І адключыўся: не засмучаць жа любімую настаўніцу байкамі пра складанасці падобнага роду працэсаў. Папрасіў падначаленых пад'ехаць па адрасе пражывання малалетніх. У надзеі, што тыя проста адправіліся дадому. Вакацыі — яны і дома — вакацыі. А ў час адсутнасці бацькоў наогул рай.

— Там ужо ніякія бабулі не перашкодзяць атрымаць асалоду ад свабоды.

— Здаецца, разабраліся, — падкрэслена аптымістычна заявіла Ганна Мікалаеўна, вяртаючыся да гасцей. — Коля ў сваёй працы ас, за гадзіну абяцаў задачку вырашыць. А ў дзяцінстве даводзілася пасля ўрокаў пакідаць з элементарнымі прыкладамі. Госці пераглянуліся.

Самы рашучы кашлянуў для адвагі, адпіў з келіха і прапанаваў:

— Ды нейк не працягваецца, Ганначка. Можа, ну яго, гэты юбілей? Калі ўжо некамплект здарыўся.

Яго падтрымала дама з сівымі кудзеркамі, што сядзела побач:

— Ты лепш скажы, чым дапамагчы? І мы на сёе-тое здатныя. Будзем шукаць тваю прапажу.

— Размяркуювай абавязкі!

— Мы на ўсе гатовы.

Ганна Мікалаеўна прамакнула вочы сурвэткай:

— Дзякуй, дарагія мае. Пакуль Коля шукае, я сябрам ды сяброўкам патэлефаную.

— Можа, бацькам паведаміць? — умяшалася Сонечка, што з'явілася на парозе. — Калі ўжо я з паўдарогі на дачу вярнулася — не магу я туды ехаць, калі дзеці зніклі.

— І што я ім скажу? — шмыгнула носам Ганна Мікалаеўна. — Згубіла дзяцей праз гадзіну пасля ад'езду бацькоў? Не магу. Яны так доўга збіраліся ў гэты тур... Так! Усім піць гарбату! І даешце салацікі. Да гарачага, відаць, мы сёння не дабяромся. А Косцік так цяляціну з грыбамі любіць ...

27 снежня, 16.30

— Ну, усё, — Ганна Мікалаеўна паглядзела на гадзіннік, — ліміт часу для ўмяшання спецыялістаў вычарпаны. Не будзем марнаваць час: хто хоча, можа застацца і з'есці-ткі маю фірмовую цяляціну. Астатнія — за мной, будзем дзейнічаць самі.

— Нарэшце! — ажывілася «група падтрымкі».

— Даўно пара!

— Перш за ўсё наведем дом маёй дачкі. Нешта падказвае, што ўнукі мае далёка сысці не маглі. Не могуць яны праігнараваць бабуліна свята.

— Хоць бы патэлефанавалі!

— Значыць, не могуць, — адрэзала Ганна Мікалаеўна. — А вось прычыну даведацца хацелася б. Не веру я ў дэтэктыўныя гісторыі.

— І правільна робіш! Спадзяюся, хутка справімся, а заўтра на дачу, — супакойвала сябе Сонечка, апранаючы кажух. — Прапаліць даўно час.

— Пакуль людзі збіраюцца, давай сумкі зложым, — шагнула ёй Ганна Мікалаеўна. — Не марыць жа дзяцей голадам. Хоць і правініліся, а есці хочучь. І потым, торт некрануты застаўся. Садавіна зноў жа.

— Нешта ты не надта перажываеш, сяброўка, — заўважыла Сонечка, напаўняючы сумкі ежай. — Ці ведаеш тое, чаго я не ведаю?

Ганна Мікалаеўна адварнулася. Удаваць алімпійскі спакой і адцягвацца ад трывожных дум па усялякіх бытавых дробязях было нялёгка. Але яна старалася трымаць марку — не псаваць жа дарагім людзям свята. І потым, у глыбіні яе узрушанай знікненнем ўнукаў душы тлела надзея на шчаслівы зыход.

— Не павінна здарыцца нічога сур'ёзнага, — настройвала яна сябе. — Люсечка ў нас разумнічка. Ды і Косцік галаву на плячах мае. Надумалі нешта маляўкі. Будзем спадзявацца...

Сядаючы ў таксі, яна пачула тэлефонны званок.

— Ганна Мікалаеўна, дома іх няма, — адрапартаваў маёр Коля Лутошачкін. — Але вы не хвалюйцеся, адпрацоўваю школьных прыцеляў. Хутчэй за ўсё, дзесьці на вечарынках згубіліся вашы гадаванцы. Выхадныя на носе — моладзь забяўляецца.

— Лепш святочныя пляцоўкі ў горадзе правер, — уздыхнула Ганна Мікалаеўна, развітваючыся з адной з надзей. — Не маглі яны Стасіка на вечарыну ўзяць. А вось навагоднія кірмашы яму паказаць — гэта ў іх духу. Будзем на сувязі.

27 снежня, 16.30

— Адчыніце, міліцыя! — пачулася за дзвярыма.

— Люсь, я адчыню ... — прашаптаў Косцік, на дыбачках накіроўваючыся да дзвярэй.

— Я табе адчыню! — зашыпела сястра, з трывогай азіраючыся на малодшага брата, што спаў на кухоннай канапцы. — Думаеш, калі з'явіцца да нас рабаўнікі, то будуць крычаць: «Адчыніце, рабаўнікі»? І потым, мама загадала чужым не адчыняць. Ні богу, ні чорту, ні міліцыі. Забыўся?

— Ды не забыўся я, але неяк страшна: можа, здарылася што, а мы быццам не бачым і не чуем.

— Гэта ў нас здарылася. І хто нам дапамог? Самі вось разбіраемся. Трэцюю гадзіну як... Толькі б Стасік не прачнуўся, а то накрыецца ўвесь наш сакрэт вялікім медным тазам.

— Як думаеш, доўга яны званіць так будуць?

— Надоўга іх не хопіць. Ніхто не бачыў, як мы дадому вярталіся.

— Хутка там?

— Яшчэ дзесяць хвілін. Толькі б атрымалася!

— Ты другі раз гэта кажаш, — нагадаў Косцік, — а толку нуль. Тая яшчэ кулінарка!

— Навучуся. Не думала, што так хутка спатрэбіцца гэта ўменне.

— А хто думаў? Трэба спяшацца, у бабулі ўсе госці разбягуцца.

— Нам больш застанецца. Ох, і люблю я мамчын абрыкосавы пірог! Так ела б і ела. І, наогул, есці вельмі хочацца ...

— Можа, па бутэрбродзіку зробім? А ў бабулі, напэўна, цяляцінка гатовая...

— Не муч мяне. Лепш, і праўда, бутэрбродзікі зрабі.

Потым яны студзілі бісквіт на балконе. Узбівалі вяршкі міксерам. У ваннай — каб не будзіць Стасіка. Перакладалі бісквіт сакавітымі кавалкамі абрыкосаў. Упрыгожвалі шакаладнай дробкай.

— А нічога атрымаўся на гэты раз, — ацаніў намаганні сястры Косцік. — Спадзяюся, што есці можна.

— У любым выпадку, на трэці раз у нас не хопіць ні часу, ні грошай. Падстаўляй скрынку. Глядзі, не скінь.

27 снежня, 17.10

Рэзкі званок аглушыў кулінараў-пачаткоўцаў. Косцік здрыгануўся і выпусціў скрынку. Разам з пірагом.

— Ды што ж гэта ... — усхліпнула Люся.

— Мама! — закрычаў Стасік, споўз з канапкі і памчаўся адчыняць дзверы.

— Зноў міліцыя? — спалохана прашаптаў Косцік, збіраючы з падлогі рэшткі пірага.

— Цяпер сапраўды бабуля застанеца без любімага гасцінца. Лепш бы адразу на юбілей пайшлі. Павініліся — яна б нам прабачыла.

— Люсь, адамкні, калі ласка! — у дзвярах стаяў засмучаны Стасік. — У мяне не атрымліваецца.

— Не хапала нам яшчэ тваёй самастойнасці! Калі кожны малы будзе ўсім запар дзверы адчыняць?!

— Я не малы, — захныкаў Стасік. — Я есці хачу. І да бабулі.

— Люсь, што гэта? — Косцік кіўнуў у напрамку нечаканых гукаў, якія даносіліся з пярэдняга пакоя. Хтосьці спрабаваў адамкнуць дзверы ключом. Ці адмычкай.

— Тэлефануй Васільчу! — скамандавала старэйшая сястра, закрыўшы сабой Стасіка і ўзяўшы ў рукі патэльню.

— Мама! — вырваўся Стасік ды паляцеў у калідор.

Брат з сястрой пабеглі за ім.

— Ну вось, — на парозе з'явілася бабуля, — я ж казалі: нікуды яны не падзе-нуцца! Мілыя мае, як вы мяне напалохалі!

— А ў мяне паездку на дачу сарвалі! — з-за пляча выглядвала бабуля Соня. — І наогул дурніцай на ўвесь свет зрабілі.

— І свята ўсіх пазбавілі, — абвясціў бабулін знаёмы Іван Сяргеевіч.

— Мы пірог для бабулі рабілі! — пакрыўдзіўся Стасік. — Яе любімы, абрыкосавы.

— Ну, тады будзем чай піць! — узрадавалася бабуля. — А я Колю пазваню, няхай прыязджае на пірог.

— Але... — пачала была Люся.

— Т-ссс... — абарваў яе Косцік. — Можа, абыдзецца і без тваіх прызнанняў. Госці не вінаватыя ў нашых бедах. Давай бабулі ціхенька ўсё раскажам, яна ў нас разумная, прыдумае што-небудзь. Ды і есці хочацца. Я б цяпер увесь пірог сам схамячыў. Адным махам! Ба, трэба пагутарыць.

Бабуля падхапіла на рукі Стасіка і прайшла за ўнукамі ў кухню:

— Што тут у вас здарылася? Толькі раскажвайце карацей: госці ў доме, іх паіць-карміць трэба, а не ў дзвярах трымаць.

Бабуля ўбачыла ладна пакамечаную скрынку, прыкрытую газетай:

— Ну і што за сакрэты вы хаваеце ў сваім куфары?

27 снежня, 12.10

— Гэй, асцярожней там! — прабурчала Люся, сядячы побач з Косцікам і беручы на рукі малодшага браціка. — Не дровы вязём. І трымай Муську далей ад пірага. Гэтая ласуха яго і праз пакунак з'есць. Мамін падарунак трэба даставіць у ідэальным выглядзе.

Непарушныя ісціны ўспрымаліся членамі дружнай сям'і Круцікавых абсалютна. Як сямейныя традыцыі. Сённа малодшыя мусілі даказаць гэта. Як і сваю самастойнасць. Што здаралася нячаста: звычайна іх старанна апекавалі і засцерагалі ад лішніх выпрабаванняў і негатыўных эмоцый.

— Дарагія мае, — у апошні раз тлумачыла дзецям мама, узрушаная будучым расстаннем, — вы толькі не хвалюйцеся, у нас усё прадугледжана: сённа вы паедзеце да бабулі. Застанецеся ў яе на вакацыі. Цётка Соня з вамі даедзе да бабулінага прыпынку, далей давядзецца ісці самім.

— Ма, ты здэкуешся? — пакрыўджана скурчылася адзінаццацігадовая Люся, старэйшая з дзяцей. — Ад прыпынку да бабулінага дома — тры хвіліны хады. Нават дарогу пераходзіць не трэба, тут і Стасік дайшоў бы. Ды што там Стасік — Муська дабегла б!

— Таму я за вас амаль спакойная. Вось толькі за пірог перажываю, як бы не сапсавалі...

Абрыкосавы пірог быў асобнай гісторыяй у жыцці Круцікавых. Менавіта ён стаў прычынай знаёмства мамы і таты. А яшчэ яго любілі ўсе члены сям'і. Асабліва бабуля. І мама кожны год пякла яго на бабулін дзень нараджэння — самы жаданы падарунак.

Вось і ўчора ўвечары мама старанна папрацавала: і кансерваваныя абрыкосы знайшла самыя смачныя, і бісквіт выпекла асабліва ўдалы, і ўпрыгожыла кулінарны цуд адмыслова, і з памерам угадала — павінна было хапіць усім.

З раніцы пірог быў спакаваны ў надзейную кардонную скрынку. Дзіцячыя рэчы — у тры заплечнікі. А мамчыны і татавы — у чамадан на колцах.

— Эх, нам бы з імі махнуць! — марыў Косцік, сочачы за падрыхтоўкай да бацькоўскай вандроўкі.

— Вось вырасце Стасік, і паедзем, — паабяцала Люся. — Не пакідаць жа яго аднаго. Ды і маме з татам карысна адпачыць ад хатніх клопатаў.

— Ды на дачы цяпер не горш, чым у Егіпце! — згадзіўся Косцік. — Снегу нанесла. Будзем снегавікоў ляпіць. І на лыжах па лесе катацца. І з горкі на санках...

— І лёд, я думаю, на Ласасянцы з'явіўся, — дадала Люся. — Канькі у бабы Соні папросім, у яе на гарышчы я дзве пары бачыла.

— Супер! — аўтарытэтна заявіў Стасік. — Хачу на дачу! Купацца буду ў Ласасянцы!
— Хто ж зімой у рэчках купаецца? Хіба што маржы.
— А хто гэта маржы? З імі можна купацца?
— Лепш з намі катацца на санках, аматар экзотыкі. Заплечнік панясеш?
— Панясу. І Муську магу ...
— У нас Косцік без справы сумуе, ён котку панясе. І каб у транспарце паводзілі сябе прыстойна.

27 снежня, 12.50

У аўтобусе палова месцаў аказалася вольнай. Люся прыладзіла скрынку з пірагом паміж акном і сядзеннем. Пасадзіла побач Косціка з Муськай. Сама ўзяла на рукі малодшага Круцікава.

Суседка размясцілася насупраць:

— Цяпер лічыце: вам на сёмым, мне на дзявятым прыпынку выходзіць. І адразу да бабулі бяжыце.

— Асабіста я магу з завязанымі вачыма задам наперад да бабулінай дзверы дайсці. І ні разу не спатыкнуцца, — усміхнуўся Косцік.

— І я! — радасна падхапіў Стасік.

— Хоць адзін клопат з плячэй. А то я баюся на цягнік не паспець. Не ў цемры ж мне да дачы дабірацца.

Соф'я Пятроўна адкінулася на спінку сядзення і закрыла вочы.

Кіроўца абвясціў другі прыпынак. Дзеці павярнуліся да акна: не самы цікавы занятак, але не драмаць жа ўсю дарогу, як Соф'я Пятроўна.

— Стасік, глядзі, елка!

— Дзе? Не бачу, — малы закруціўся ў сястры на руках, захныкаў. — Пакажыце елку! Хачу елку!

Звесіўся у бок брата. Прышчапіў Мусьцы хвост. Тая злосна каўкнула ў адказ і заскочыла на скрынку. Кардон не вытрымаў выпрабаванняў, прагнуўся і папоўз уніз.

— Трымай! — спалохалася Люся.

Мамчын падарунак, сплюснуты з аднаго боку, скаціўся пад ногі Косціку. Муська перайшла на рукі да Стасіка і стаілася, адчуваючы сваю віну. Вось толькі ад яе пачуццяў нікому лягчэй не стала.

— Косць, — прашаптала пабялелая дзяўчынка, — падымі яе і адчыні.

Брат зазірнуў у скрынку і закаціў вочы.

— Канец?

— Амаль....

Кіроўца абвясціў трэці прыпынак. Да чацвёртага ехалі моўчкі. Нарэшце Люся прыняла рашэнне:

— Выходзім на наступным.

— Ты з глузду з'ехала?

— А што рабіць? Свята прызначана на чатыры. У нас амаль дзве гадзіны. Забяжым ў краму. Купім абрыкосаў і вяршкоў. Павінны паспець! Я не пакіну бабулю без любімага ласунку. Мама мяне не зразумее.

— А як жа бабуля Соня?

— Не будзем яе будзіць, а то на дачу спозніцца. Яна праспіць да самага вакзала. Потым патэлефануем.

27 снежня, 13.50

З кухні даносіліся не самыя прывабныя пахі.

— Люсь, можа, ты нешта не так зрабіла? — разгублена спытаў Косцік. — Пахне не вельмі добра. У мамы цеста ванілінам пахне. А ў цябе дымам.

— Не цеста, а бісквіт, — прынюхалася юная кулінарка. — Здаецца, я ўсё па рэцэпце рабіла. На «працы» у мяне па бісквіце дзвятка была. Я яго ператрымала тады. На пяць хвілін. Ой...

Яна сарвалася з месца і памчалася ў кухню.

— Згарэў пірог, — канстатаваў Стасік і паморшчыўся. — Пахне, як на пажары.

— Пажар? — браты пабеглі сястры на выручку.

Люся сядзела над счарнелым каржом і ледзь не плакала:

— Дзесьць хвілін — смешны час — а бісквіт толькі выкінуць засталася. Крыўдна. Добра, што я прадуктаў на запас ўзяла. Як адчувала.

— Паспеем?

— А куды дзявацца?

Працэс пайшоў па другім крузе...

27 снежня, 17.30

— Ды ў нас тут банкет намячаецца! — прабасіў Іван Сяргеевіч, энергічна паціраючы рукі. — Песціш ты нас, Ганна Мікалаеўна!

— Анюта, ты проста чараўніца! Такую прыгажосць імгненна зладзіла! — пляснула рукамі Сонечка. — Гэта што, «Графскія разваліны»? О, і абрыкосікі тут. І шакалад. Я такога ніколі не каштавала. Супер!

— Гэта рэцэпт Марыны, а гатавала Люся, — усміхалася бабуля. — Праўда, давалося ўнесці некаторыя карэктывы. Надзвычайная сітуацыя.

— Смачна як, — ацэньвалі кампазіцыю з кавалачкаў бісквіта, заварного крэма, узбітых вяршкоў і абрыкосаў прыцелі і прыцелькі юбіляркі. — Лепш за ўсякія «Напалеоны». Хутка гатуецца?

— На гэты раз, калі я ўсё ўлічыла, — хіхікнула Ганна Мікалаеўна, — каля сутак.

— Гэта не пірог, а цэлы марафон абрыкосавы атрымліваецца!

— Ну, гэта з улікам сённяшніх абставін. А так — гадзіны паўтары з усімі замарочкамі. Коля, ты казаў, што твае падначаленыя любяць абрыкосы, я і ім адрэжу па кавалачку пірага, хай пацешацца. А нашы дзеці як гэты цуд любяць! Ды і я недалёка адышла.

— Слухай, то яны ў цябе з раніцы не еўшы! — успомніла Сонечка.

— Заўтра пад'ядуць, — падміргнула гасцям Ганна Мікалаеўна. — Заснулі. Ім сённяшні марафон нялёгка даўся. Стаміліся. Да раніцы праспяць. Адна Муська і ацаніла маю цяляціну.

Пухнатая шэрая котка, добра павячэраўшы, прыводзіла сябе ў парадак перад сном. Марафоны марафонамі, а класціся спаць няўмытай не ўваходзіла ў яе звычкі.

Заснавальнік
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда»

Галоўны рэдактар
Кацярына Вячаславаўна Захарэвіч

Рэдакцыйная калегія:
Іна Віннік, Алесь Бадак, Ірына Буторына, Валерый Гапееў,
Кацярына Глухоўская, Мікалай Грынько, Алесь Дуброўскі,
Уладзімір Ліпскі, Уладзімір Мазго, Алена Масла, Міхаіл
Мірончык, Кацярына Мядзведзева, Вікторыя Мянанава,
Вольга Праскаловіч, Наталля Пшанічная, Людміла
Рублеўская, Вольга Русілка, Алена Руцкая, Таццяна Сівец,
Раіса Сідарэнка, Святлана Сітнік, Аляксей Чарота, Таццяна
Швед, Віктар Яжык.

Адрас рэдакцыі

Юрыдычны адрас:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.
info@zvyazda.minsk.by
Тэл./факс: 8 (017) 287-19-19.

Паштовы адрас:

Рэспубліка Беларусь, 220005, г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 39.
bjarozka@zviazda.by
http://www.maladost.lim.by/berezka
Тэл.: 8 (017) 284-85-24;
8 (017) 284-41-88.

Падпісныя індэксы:

74822 — індывідуальны
74888 — індывідуальны льготны для членаў БРПА
748222 — ведамасны
74879 — ведамасны льготны для ўстаноў адукацыі і культуры

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 210 ад 23.04.2013, выдадзенае
Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч Сухарукаў

Рэдактары:

С. М. Курганова, М. М. Ізаітка

Мастацкі рэдактар:

Я. Д. Ваховіч

Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:

Г. К. Кірэенка

Камп'ютарны набор:

А. Г. Кахноўская

Стылістычны рэдактар:

Г. І. Верабей

Падпісана да друку 16.01.2018 г.

Фармат 60x84 1/8. Друк афсетны.

Ум. друк. арк. 5,58. Ул.-выд. арк. 5,42.

Тыраж 699 экз. Заказ

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«БудМедыяПраект»

ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,

вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь

© РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», 2018

- 02 Дайджэст. Пяць падманаў
- 04 Калумністыка. У абарону мас
- 05 Калумністыка. Марыць наадварот
- 06 Адзін дзень. Шмэтэрлінг
- 08 Праектар. Падарожжа па кітайскай
кінематаграфіі
- 11 Праслушка. Свет па той бок люстра
- 13 Нетэкст. Гісторыя аднаго знаёмства
- 16 Level 80. Мангольскі трансгуманізм
- 18 Месца. Пра камбэк
- 20 Практыкум. З каралём ці без караля: формы
ўлады ў фэнтэзі
- 24 Школа журналістыкі. Крок
да самасцвярджэння
- 26 Школа журналістыкі. (Неда)мары
- 27 Школа журналістыкі. Выклікае пачуцці
- 29 Школа журналістыкі. Мая мара
- 32 Верасок. Паэзія
- 34 Верасок. Проза. Мой любімы куток
- 35 Верасок. Проза. Адзіны дар нябёсаў
- 37 Верасок. Проза. Прышэлец у гімназіі
- 40 Літаратурныя старонкі. Проза.
Ліна Багданова. Абыркосавы марафон

Тэма наступнага нумара — «Норма».

З маленства
я любіла
коцікаў...

Але яны,
праўда...

...не дужа
любілі мяне.

Зрэшты, гэта ўжо
няважна, калі ты
дарослы чалавек.

Прынамсі, я
так думала.

А вось гэта
наш намеснік
галоўрэда,
Пярсей...

Але тады я
яшчэ не
ведала, што
...

Ч-чаго
...

...што мой
калега –
гэта...

шчоўк

...

PAPER •

...як бы
сказаць...

Ох, і вось так
штораз, калі ў
нас прыбіраюць
з пыласосам!..

МОЙ Калега
КОТ

Хе-хе-хе

УЗ Дых

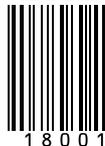
... КОТ.

ISSN 0320-7579

9 770320 757007

EAC

18001